

בספה"ק וציותר בספה"ק "תולדות" מוצא הרבה שהמורה היא נחית, וכל ענין בתורה נגד לכל הדורות ולא רק לזמננו הם, וגם השיחתן של עבדי אבות וציותר של האבות וכו' שמהם נעשה תורה, לא נכתב לסיפור דברים בעלמא, אלא להורות את דרכי השי"ת לכל הדורות ואף לזמנינו אנו.

והנה בפרשה זו, פרשת "תשא", שבו מוצא הענין שעליו אמרו חז"ל שכל הדורות תשובה דרבים, שאחרת לא מוצא כלל וכלל הענין, כמסופר שיהודי בא לנדיק להתלונן שבו חלילה השתגע, שאוכל דבר אחר, ורוקד ומצלה זמנו לזטלה עם חברים, אמר לו הנדיק אם היה רוקד ומצלה עם ה"דבר אחר" ורואה לאכול את חבריו, הייתי מסכים איתך שהשתגע, אבל כפי שהנך מספר לי, אז הוא פשוט צריך לחזור בתשובה.

והנה פה מדובר בדור דעה, שראו את עשרת המכות וקריעת ים סוף, ששם הגיעו למדריגה של ראתה שפחה על הים וכו' ואח"כ ראו את הקולות בשעת קבלת התורה וכו', והנה כשאנשים בדרגה כזו, לוקחים עגל ואומרים אלה אלהיך ישראל, האם זה עבירה, הרי זה פשוט שגוען שהשתגעו, כי זה לא מתקבל על שום שכל.

ואמנם צוה אפשר לתרץ את הקושי בדברי משה רבינו, שאמר, אלא חטא העם הזה חטא גדלה ויעשו להם אלהי זהב, ומקשים כולם, הרי משה רבינו מתחנן פה אל השי"ת שיסלח לזני ישראל, ומה פירוש דבריו, אלא דאמר משה רבינו, כשאדם יעשו שטות מסוימת אפשר לכעוס עליו ואולי גם להענישו, אבל אם חלילה יראו שעושים דברים שמראים שי"א מדעתו, הרי לא יעלה על הדעת לכעוס עליו או להענישו, אלא יקחו אותו מהר לרופא, ויחפשו תרופה למכתו, וזהו שאמר כאן משה, שלפי החטאה הגדולה שעשו להם אלהי זהב, אחרי שזכו לראות מראות נוראות, הרי שי"א מדעתם, ואין כאן מקום להענישם, אלא צריך לרפאותם.

וכעין זה ראיתי גם בשם רבינו הגה"ק מנחם ה"שפע חיים" זי"ע, עה"כ, ויוזל בושא את פני ה' אלקיו ויאמר לבוה ה' יוזהר אך בעבך אשר הוצאת מוארץ מצרים בכוז גדול וביר וזקה (לב, יא). דהנה ידוע קושיית מוה"ר"ם אלמושיניו שהקשה, למה הזכיר בנקשתו יציאת מצרים, הלא אדרבה היא הנותנת להוסיף חומר בעוונם, שעם כל הטובה אשר השי"ת גמלם בגדו צו. והנראה לומר בציאור בקשת משה רע"א מהימנא, ויחל משה את פני ה' אלקיו דייקא, בצחיית מידת הדין, היינו שצא לטעון על חוקף מידת הדין שפגעה בהם בישראל ואשר על כן נכשלו בכל דבר פשע ולא צדעת עשו, וכהוכחה לכך המשיך ויאמר למה ה' יחרה

אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים צח גדול וציד חזקה, היינו שעל אף שהיו משועבדים שם בחומר ובלבנים בקושי השעבוד, היה הכרח להוציאם ציד חזקה שלא ראו לזאת מעצמם, כי מרוב השנים שהיו משוקעים צין נוהלים וטמאים בעמקי הקליפות, אצדה צינתן ונעשו כחש שוטה וקטן וגמלם לזהמה נדמה, עד שצביל תאווה קטנה מוכן הוא למסור את חייו, וא"כ מזה אשר הוצאת אותם צח גדול וציד חזקה יש הוכחה ברורה שי"א מדעתם, ולכן למה ה' יחרה אפך. ע"כ.

ובכל זאת משום הקושי הגדול להצין חטא שבו על דור דעה, לכן יש מפרשים, שהמעשה לא היה ח"ו שחשבו את העגל לאלוקי, אלא שהתכוונו כלפי משה, שאמרו כל מה שעשה משה הרי צא רק מכחו של השי"ת, והראוי שהכנסנו שם קדוש לשם, וזה גרם שחיתת זהב יכול לילך, וגם מקל יכול להנהיגו ברצות השם, וא"כ למה לנו את משה למנהיג, ואין אנו זקוקים למנהיג ח"ו, ולכאורה א"כ מאי קול הרעש מהמעשה שעשו, שאמנם זה חטא אבל לא עד כדי כך, שמפחדים להזכיר את שמו.

ועוד קשה לי, דהנה בספה"ק "אור לשמים" מהרה"ק רבי מאיר'ל מאפטא זי"ע מציא בשם רבו הרה"ק ה"אזהב ישראל" מאפטא זי"ע, עה"כ, ויאמר הראני נא את כבודך, ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וגו' וזוהי את אשר אצון וגו' (לב, יז-טז). ח"ל, שמעתי ממורי הגאון מו"ה העשיל זלללה"ה הפירוש, כי דיקש משה הדבר לטובתם של ישראל שיהיה הכח והאומץ בידו שיכול להטיב להם. והשיבו השי"ת, אני אעביר, לשון הכרזה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות לו, ו). ר"ל אני אכריז שכל טוב - על פניך, שדרך הנדיק ילכו כל ההשפעות וכל ישועות ישראל בכלל וצפרט. רק - וחנותי את אשר אחון, כי גם הנדיק הוא צן אדם, ולא יכול להשיג על העולמות בכל עת צלי הפסק, כי לפעמים צריך לישן ולפעמים מוטדע בענין אחר. והשאר השי"ת בציכול לעצמו אשר שינה אין לפניו ולא יטרידהו טורד, שהוא יתצ' יחון לאיש אשר יטיב לפניו. ע"כ.

ולכאורה פה מדובר אחר מעשה נורא כזה, ולכאורה משה היה צריך לחפש ענה איך להחזיר לישראל את האמונה בה' ובעצדו, והנה במקום זה, הוא מבקש על השפעות, וציותר שמבקש שיעבור דרכו, שגראה בקשה לזכרו ולא לזורך כלל ישראל, וצריך הצנה.

ובצדי להצין הענין הנ"ל אקדים פירוש נורא מספה"ק תפארת שלמה חלה"ק, פן יש בכח איש או אשה וכו' אשר לבבו פנה היום בועב ה' אלקיו וגו', שרש פורה ראש ולענה, והתברך בלבבו לאמר וגו' לא יאבה ה' סלח לו וגו' והבדילו ה' לרעה וגו', יש לדקדק בפרשה זו מה חדש משה בפרשה זו בדברים הללו שאמר "אשר לצו פונה היום" הלא זה דברו בכל משנה תורה להוכיח ולהזהיר את ישראל שלא יחטאו בע"ג ושאר עבירות

ומה לו כפילות הדברים צוה. עוד יש לדקדק באמרו לזכו פונה היום מעם ה' הולל מה' אלקינו, מאי קאמר מעם ה'. ועוד כמה דקדוקים עצמו מספר. והנ"ל ביאור הענין דהנה זה ידוע באנשי דורינו כי בזמנינו העיקר לעבודת השם הוא להתדבק אל הצדיקים כל אחד לפי מדרגותו, וזה הענין פרסם הצעש"ט ז"ל בעולם שכל מי שמפריד א"ע מהצדיק ואומר בלזכו מה לי לנסוע לצדיק הדור לבקש תורה מפיו הלא כמה ספרי' קדושים במסר השכל דרושים לכל חפציהם בתורה ויראת שמים. אבל באמת אין זה כלום כי ראיית פני הצדיק הוא מבטל ממנו כל המדות רעות דהיינו העצלות ועצבות וכל התאוות רעו' ר"ל. וגם בצדקה מה שנותן לצדיק זוכה למדות טובות, וכל חסרוננו ישלים ע"י דיבור חכמים. וגם הצדיק מעלה תפילתו למעלה כי הקצ"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים ומגלין אלוקותו ית"ש בעול' [כי הקצ"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים] וצוה יצוא לשלימות האמיתית.

וכמשל בן כפר שרצה לזא אל המלך ולבקש מלפניו על אודותיו ועניינו אבל אי אפשר לו בעצמו לדבר אל המלך כי כבד לשון הוא לדבר עם המלך דברים מועטים סובלים פירוש הרבה ענין גדול והמלך אינו סובל רוב דיבוריו של בן כפר, לכן העצה צוה לזא אל שר אחד משרי המלך המצין בלשון בן כפר הנ"ל וג"כ יכול לדבר עם המלך כראוי ועי"ז נודע למלך עסק הבן כפר כראוי ומושיע לו מענקתו.

כן הוא זה הדבר כביכול המלך זה ממנה"מ הקצ"ה אשר מלא כל הארץ כבודו וטוב לכ"א לדבק עצמו אל צדיק אחד ועל ידו יפיק המלך מלכו של עולם רצונו.

וצוה יצואר הפסוק (תהלים קכא). אשא עיני אל ההרים מאין יצוא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, הדקדוקים רבו גם מה שאמר מעם ה' הולל מה', אך הנה לדרכנו נאמר שהצדיק נקרא "עם ה'" לפי שהוא צדיקות נפלאה מאד. ולזה אמר "אשא עיני אל ההרים מאין יצא עזרי וגו' ור"ל שזה אצלו כהר בחינה גדולה גבוה מאד להשיג עזר מה' ומה אני כי אצא אל שער המלך בלבוש מגואל, אך עזרי מעם ה' ר"ל מאותו שהוא דבוק בה' וכנ"ל.

וזה ג"כ כוונת הפסוק אומרו כאן פן יש צכס וגו' אשר לזכו פונה היום מעם ה' פי' שהכתוב מעלה עליו כשמפריד עצמו מהצדיק שהוא עם ה' וכו' וכמ"ש (דברים ו, יג) את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ת. ומאחר שסר עצמו מלעבוד את ת"ת דומה כמי שסר מאחרי ה'. ואמר עוד פן יש צכס שורש פורה ראש ולענה ר"ל שחושב בלבו שהוא בעצמו ראש ואינו צריך למנהיג אשר ילמדוהו לעבוד הש"י כראוי והתבאר בלזכו לאמור שלום יהי' לי ר"ל שאוכל לעבוד הש"י בלי הצדיק. ועי"ז אמה"כ והצדילו ה' לרעה ר"ל מכיון שהוא מפריד א"ע מהצדיק הדור זה עושו שיצדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל יהי' הוא מובדל ואינו רואה בטובתן וכאמור והבן. ע"כ.

וצוה נצין מה היה גדול החטא כשנחלשה אצלם האמונה במשה עבדו, וזה היה טעותם הגדול, כפי שהורינו רבותינו, שראינו בה' ובמשה עבדו, שאי אפשר באמת להאמין בה' אם אין אמונה במשה עבדו, כפי שאנו רואים שיש מאומות העולם שמאמינים בהשם, אבל ברגע שאין להם את ה"במשה עבדו" אז הדבר שהם חושבים לאמונה בה', מציא אותם לפשעים ולרציחות וכו',

וידוע מספרים, שאחד מהטעמים, למה התורה ניתנה ללא נקודות, בכדי שיוכלו לדרוש את התורה גם בניקוד אחר, וא"כ ע"פ פירוש התפארת שלמה הנ"ל ש"עס" הכוונה לצדיק, אפשר לפרש הכתוב כך רד כי שיוזת עבך, "עמך" בשינוי ניקוד, מלשון "עם" שפי' הצדיק, שאמר הקצ"ה למשה, לך רד כי שחת "עמך" שפגמו באמונה בצדיק שנקרא "עם".

ולפי"ז יוצן בקשת משה רבינו ע"ה, שציקש שכל ההשפעות לישראל, יצאו דרכו, שזה גם היה דרך הצעש"ט הק' ותלמידיו הקדושים, שבכדי שצני ישראל יצאו אליהם וילמדו מהם דרכי הנהגה בעבודת ה', אז ענו להם גם בעניני גשמיות, דאם מותרם וחפצם היה רק להשפיע להם גשמיות, היו יכולים להשפיע להם גם כשישאר צדיקם, רק הסיבה שהם התעסקו עם אנשים בפועל בעניני גשמיות, הוא בכדי שיצאו לצדיק לזרך עניינים כאלו וצמילא ילמדו דרכי עבודה והנהגה ברוחניות.

ולכן כשאמר הקצ"ה למשה, לך רד כי שחת "עמך" שחסר להם באמונה בצדיק, וזאת כי הק' במעלה גדולה ומדבר אחר רק תורה ורוחניות, ולא מרגישים שצריכים לך, לכן רד מרום מעלתך ודבר עמם גם בעניני גשמיות.

אז עלה בדעת משה ענה, וציקש משה, שכל ההשפעות לישראל יצאו דרכו, וצמילא יצטרכו לזוא אליו וילמדו ממנו גם דרכי הנהגה הרוחנית.

ולכן כשאנו מציטים בפרשה זו, שחז"ל אמרו שצא רק להורות תשובה דרבים, אנו מוכרחים גם להצין מתוך זה על מה הרבים צריכים להתעורר בתשובה כתוצאה מקריאת פרשה זו, והיות והפגם היה באמונת צדיקים, הרי אנו צריכים להתעורר ביותר על הצרה הגדולה של הדור הזה, שזה החסרון באמונת צדיקים, וזה גורם לזרות ולגזירות המתחדשות חדשים לבקרים, דכפי שכבר הצאנו בעבר מספה"ק, שכוח הצדיקים הוא לפי הערך האמונה בהם, (וגם כי האמונה הוא המשכה) והחסרון באמונת צדיקים גורם שלא יוכלו לבטל הגזירות ח"ו, ולכן כשנתחזק באמונת צדיקים, צמילא יתוסף כוח לצדיקים לבטל מאתנו גזירות רעות, ויהפך הכל לטובה וצרכה.

וכפי שכבר כתבנו, שהצדיק יכול להשפיע לאדם כל טוב גם בציתו, והסיבה שלכן עשה הקצ"ה שיצוא על אדם מקרה ויצטרך ליסע לצדיק לבקש עליו, זה רק בכדי שיגיע לצדיק ללמוד ממנו דרכי ה', צמילא כשהאדם יתחבר לצדיק ויסע אליו וילמוד תורתו וילמד ממנו דרכי ה', צמילא לא יצוא אליו שום מקרה רעה, ויוכל לעבוד את הש"ת מתוך תענוג ושמחה כל הימים, אמן

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם וגו', זה יתנו כל העובר על הפקודים מווצית השקל בשקל הקדש וגו' תרומה לה' וגו', לזכרון לפני ה' לכפר על נפשתיכם (ל, יב-טז).

הנה קשה דמינת לפקודיהם הוא מיותר, דהרי כבר כתב כי תשא, וגם מיותר מה שכתוב בפקוד אותם, וגם הפס' זה יתנו אינו מובן. ועוד צריך להבין דהלא התורה היא נצחית בכל עת ובכל זמן, ואם כן מה מלמדנו התורה בפרשת מחצית השקל בזמן הזה. [ואמר צוה"ל:]

דהנה ידוע כי כל הנדיקים שדור המה שורש נשמת מרע"ה, והנדיקים נקראים ראשי בני. ואמר לו הקצ"ה למשה רע"ה מהימנא כי תשא את הנדיקים הנקראים ראשי בני, לפקודיהם, הוא לשון חסרון, היינו תמן בהם כח ועוז אשר יוכלו למלאות חסרון של כל אר"א מיישראל, היינו שבאם ח"ו יהיה לאחד מהם חסרון צבנים או צבירות או צמוזי או שאר חסרונות, יהיה נשלם ע"י הנדיק שלא יהיה שום חסרון בשום אחד מהם. ושאל משה הרע"ה מהימנא את הקצ"ה, אמר הדבר שהנדיק ירצה להשלים כל החסרונות של בני, אך מה יהיה אם המניעה תהיה מצד המקבל.

ועל זה אמר לו הקצ"ה 'ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אותם', היינו שכל עיקר מה שבאים אל הנדיק הוא, מחמת שרואים המצוות ומעשים טובים ועבודה גדולה של הנדיק, ואזי נכנס בליבם חרטה גמורה על מה שעשו עד עתה, והנדיק יראה להאיר בלב כל איש ואיש בעבודתו שיהא להם מס"ג צאמת. וזה הפירוש ונתנו איש כפר נפשו לה', ואז לא יהיה מניעה מצד המקבל, וע"ז יהיה נשלם כל חסרונותם. וזהו בפקד אותם, היינו חסרונם יהיה נשלם ע"י הכפר נפש ר"ל מסירת נפש.

והוסיף עוד הרע"ה מהימנא לדבר אל השם יתברך, והלא בני עליה מועטין המה, ומה יעשו אותם שלא הגיעו לבחינה זו בחינת מסירת הנפש, ואיך יושלם להם החסרונות. ע"ז אמר לו הקצ"ה, זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקדש וגו' תרומה לה', היינו דאיתא בכתבי האר"ז"ל (טעמי המצוות, כי תשא) דהקצ"ה נקרא שקל הקדש.

ואמר לו הקצ"ה, עוד יש תרופה להשלים החסרונות בדרך הניקל מהקודם, והיינו שאיר הנדיק הדור האמיתי בלב כל איש מיישראל "שירים" כל מעשיו לה' לפחות המחצית, שיהיה חזיו לה' וחזיו לכם, וזהו מחצית השקל בשקל הקדש,

ואז לא יהיה שום חסרון לשום אחד מיישראל, ויושלמו כל החסרונות ע"י הנדיקים אלל כל ישראל. והיה לכם לזכרון לפני ה' לכפר על נפשתיכם, כי בעולם הזכרון לא נמצא שום חסרון ופגם, תרומה לה'.

(בארית המים, רממאנו)

כי תשא וגו' ונתנו איש כופר נפשו לה' (ל, יב). כתב בעל הטורים זה לשונו "ונתנו אס תקראנו למפרע יהיה ג"כ ונתנו, לנמר לך כל מה שאדם נותן לזדקה יוחזר אליו, ולא יחסר לו בשביל זה כלום" עכ"ל.

ומעשה רב שהרה"ק רבינו מנחם מענדל מרימנוב זלה"ה צירך לאיש אחד שיהיה עשיר, והיה גביר אדיר מופלג. ושאל אותו הרה"ק רבינו נפתלי מראפשיץ זלה"ה, היחכן ליתן עושר מופלג

מה לאיש אחד. השיב לו הרב הק' מהר"מ זלה"ה, אני צרכתי אותו סתם בעשירות, והוא בעל זדקה גדול, ומינת ונתנו הוא למפרע ג"כ ונתנו, לכן כמו שהוא נדבן גדול בלי גבול, יתנו לו מן השמים ג"כ בלי גבול.

והנה יש טענה לינה"ר לטעון שלא ירצה ליתן זדקה, באמרו כי בקושי גדול בא לו הכסף, וכמעט יסתכן האדם בנפשו עבור מעות בעצרו ימים ונהרות וקור וחום לא יעצרוהו ויומם ולילה לא יינח להרויח ממון בעמל רב, למה יתן מעותיו בחנם. לזה אמר הכתוב כופר נפשו לה', שידע האדם שזוה שירצה בזדקה, יפדה נפשו אלל ה' מחטאיו שהרצה לפשוט, כמ"ס (דמאל ד, כד) ומטאף בזדקה פרוק וגו'.

(דברי יחזקאל)

כי תשא את ראש בני ישראל ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אותם וגו' (ל, יב).

הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב אמר פירוש הפסוק בשם אביו הרה"ק מאפסא וז"ל: שמעתי מפי אבאמ"ר ז"ל שאמר על הפסוק 'כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם', היינו אם תראה לנשאות את ראש בני ישראל בשפע ברכה והצלחה, אך תראה כי אינם ראויים ח"ו לכן מחמת 'לפקודיהם', שיש בהם חסרון, אזי 'ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם' היינו זוה וסר עוונם ומטאמם תכופר, יען כי נחסר מהם הפרנסה, ועניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו (שיריזין מא).

(ילקוט אהב ישראל)

כי תשא את ראש בני ישראל וגו' (ל, יב). כשנתקבל אבאמ"ר [הרה"ק מנחמ"ל ז"ע] לרצ בעיר גארליץ, ונערך סעודה לכבודו ציוס א' פרשת כי תשא, אמר אז: 'כי תשא את ראש בני ישראל' פירוש כשתחפון לקבל איזה ראש על בני ישראל, 'לפקודיהם', מלשון חסרון על דרך הכתוב (במדבר לא, מט) ולא נפקד ממנו איש, פירוש שמקבלים ראש על העדה כדי שיגיד להם את חסרונם לתקנם, 'ונתנו איש', יראו בני הקהילה לתת עליהם איש כזה, אשר 'כופר נפשו' שידע בעצמו שגם הוא צריך עדיין לכפרת נפשו ולא ידמה בעצמו שהוא בשלימות, ומנהיג כזה יוכל להנהיג את הקהילה בטוב, 'ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם' שלא ישמע עוד ושבר בהתנהגות הצור ויעמוד על המשמר לשומרם מכל דבר רע בסייעתא דשמיא.

(תמדה גמח ח"ב)

כי תשא את ראש בני ישראל וגו' (ל, יב). פ"א ישיב לו הרה"ק ר' יצחק מנעשיכין זי"ע בחדרו שבעליית הגג והיה מתבודד שם בינו לבין קונו, שם למד סתרי תורה בקדושה ובטהרה, כשהוא מוציא למושמשו באזהרה חמורה שלא יפריעו ולא יכנסו לחדרו. רק פעם ביום פתח בעצמו את הדלת ואז היו הכל נכנסים לחדרו בחדרת קודש לקבל ברכתו ולהושיע בעצתו. בין האנשים היו שני סוחרים בקר שלא עשו צעד בלא ברכתו ולפני כל קניה או מכירה שאלו בעצתו, ואכן הצליחו בכל מעשיהם.

פעם פרצה מגפה בעדרי הבקר, פרות ושזורים חסונים מתו כזבובים, עדרים שלמים נמחו מעל פני האדמה, חרדו שני הסוחרים לגורל עדריהם ומיהרו אל הצדיק שיעתיר עבורם שלא יהיה בהם נגף. כאשר הגיעו בית הצדיק ורצו ליכנס בבהלה אל תוך הקודש פנימה, עצר המושמש בעדם ואמר שיהרה"ק אסר עליז להכניס אנשים אליו, יהיה מי

שיחיה, ואיכבה יוכל להמרות את פיו, על כן הוא מייצץ להם להמתין עד אשר יפתח הרה"ק בעצמו את הדלת, ואז הוא יבואו ברינה. האנשים התחננו על נפשם ואמרו: כל רכושנו עלול לרדת לטמיון, בכל רגע ורגע כותים שוורים לעשרות, בעדרנו מושקע הונם של אלמנות ויתומים שהם שותפים בעסקינו וישאו אתנו בהפסדינו. פג לב המושמש ופינה להם את הדרך, עלו הסוחרים בסולם, נקשו בדלת ופתחוה, ונכנסו לחדרו של הצדיק.

באותו זמן ישב הרה"ק בחדרו עטוף בטלית ומוכתר בתפילין ועסק בסתרי תורה, כשישמע שהדלת נפתחת נשא ראשו וראה את הבאים ועניו קמו, פיו נפער בתדהמה וחורון כיסה את פניו. כעבור רגע ארוך התעשת, שמע את זעקתם וברכם כמבוקשים.

לאחר שהלכו לדרכם קרא הרה"ק את המושמש ואמר לו: תדע לך שכשאני לומד מצינו אני בעולם שכולו אור וזוהר רוחניות והתעלות, ועלי להכין את עצמי ולרדת עשר מעלות אחורנית כדי לקבל קהל הפונים המצויים בעולם של גשמויות וחולין, כשהם פתחו את הדלת ונכנסו בלי הודעה והכנה מוקדמת כמעט התעלפתי לפתע ראיתי שוורים לבושים כבני אדם, והרהרתי בבעתה: מאימתי יודעים פרות לעלות בסולם... והנה כי כן כתב באור החיים הק' עה"פ "כי תשא את ראש בני ישראל", שהאדם הולך בקומה זקופה כשראשו למעלה, שואף לרוחניות ולהתעלות, ואילו הבהמה הולכת כפופה וראשה למטה, שואפת לגשמויות.

כאשר האדם חוטא יתכן שעל אף שבפועל הולך הוא על שתי רגליו, מ"מ במהותו הרוחנית הושפל לארץ ונמשל כבהמות נדמו, לפיכך ניצטוו משה רבינו לשאת את ראש בני ישראל, לזקוף את קומתם הרוחנית ולרומם קרן ישראל.

(קול התאחדותינו)

ל"ה. כי תשא את ראש בני ישראל לַפְּקוּדֵיהֶם וגו' (ל, יב). אם תרצה לנשאות את ראש בני ישראל צעפה צרכה והצלחה, אלא שמרצה ח"ו שאינם ראויים לזה מחמת לפקודיהם, שיש בהם חסרון ומטאים, אזי ונתנו איש כופר נפשו לה' צפקוד אותם, מדע שכל זה הוא אשר צפקוד אותם, שהחסרון שיש בהם הוא מחמת שחסר להם פרנסה ומנוחה, וזה עצמו הוא הכופר נפש שלהם, שאין יכולים לעשות צלימות, כי העניות מעצירתם על דעתם ועל דעת קונם (עירובין מא:). ואין להאשימם ח"ו.

(הרה"ק ר' משה מטריסק-לוצלן זלוק"ל. מאורי אור)

זה יתנו כל העוברים על הפקודים במוציאת השקל וגו' (ל, יג). יבואר על פי מה שכתבתי במקום אחר (לעיל פרשת שקלים פ"ב כי משא) על מה שאומרים (בתפילת שנת קודש) "טובים 'מאורות' שצבא אלקינו" ראשי תיבות וסופי תיבות אותיות 'מת', אך תיבת 'אור' מפסיק ציניהם. כי כן כח הצדיק, להפריד בין האותיות האלו, להפוך אותם לטובה.

וגם תיבת 'מחצית', תיבת חצי מפסיק בתיבת 'מת', כי מחצית השקל הי' לכפרת בני להצילם ממות לחיים.

לכן גם עתה צומן הגלות שאין לנו המנוחה הזאת, המקנה לזה נתינת הצדקה יותר מכדי יכלתו. כמ"ש (שמות כא, לה) "וחלו את כספו וגם את המט יחלון", אם מנדבת לבו נותן צדקה אף בחצי עשרו. אזי גם את המט יחלון, להציל ממות נפשו ויזכה לחיים ארוכים.

(תפארת שלמה)

זה יתנו כל העוברים על הפקודים וגו', לכפר על נפשותיהם (ל, יג-טו). פירש רש"י "שנתקשה משה, עד שהראה לו הקצ"ה מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו". ולכאורה צריך ביאור למה נתקשה משה בזה יותר מנשאר הענינים.

ויש לומר שנתקשה איך תהיה מטבע קטנה כזו לכפר על נפשותיהם, הרי כל אשר לאיש יתן צעד נפשו. עד שהראה לו הקצ"ה מטבע של אש, הוא אש היצר הרע הצוער צו למנוע מלמח מטבע זו אפילו כשהיא מטבע קטנה, ועל כן יכולה אף היא להיות לכפר על נפשותיהם.

(מורם אבות - רבי משה מקוצרין)

העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וגו' (ל, טו). פירש הרב המגיד ז"ל מקאזניץ, מי שהוא עשיר צמורה וצבודה וצמאות שהרבה למד ועשה, ירבה ה"לא" צעמנו וננפשו היינו הכנעה ושלמות, שישפיל ויכניע את עצמו תמיד בכל פעם יותר. אבל מי שהוא דל צמורה וצבודה שלא למד עדיין כל כך, הוא צריך להמעיט ה"לא" צנפשו ואינו רשאי להשפיל את עצמו יותר מדאי, רק אדרבה שהוא צריך תמיד להתחזק את עצמו מאוד מאוד.

(סדר הזמנים)

ורווצו אהרן ובניו מבנו את ידיהם ואת רגליהם (ל, יט). המורה מקדים רחיצת ידים ורגלים לעבודה, וכל אדם צריך לרחוץ את עצמו כשהוא רוצה לקרצ עצמו להשי"ת.

(ליקוטי הרי"ם)

קוץ כל סמים נטף וישזולת וזולכנה וגו' (ל, כד). פ"א אחר הבעש"ט הק' להיכנס לתפילת נעילה ביום הקדוש, עד שכבר היה לילה ובכל בתי הכנסת בעיר גמרו להתפלל תפילת נעילה והבעש"ט הקדוש עדיין לא נכנס. ואחר זמן רב נכנס לבית המדרש והתפלל תפילת נעילה בהתלהבות עצומה. כשגמר תפילת נעילה ומועריב והבדלה, אמר לתלמידיו את סיבת איחורו, וסיפר להם שהיה בעולם רשע גדול מאוד שלא הניח עבירה שבתורה שלא עבר עליה, ואתמול כשהגיע היום הקדוש וראה איך שהיהודים לבושים בקיטל ועטופים בטלית ורצים לבית הכנסת בשברון לבב, נזכר שגם הוא יהודי כמותם ונכנס בלבו הרהור תשובה, אך דחה מיד את הרהורי לבו והמשיך בדרכו הנלוזה, כך נשנה הדבר ביום הכפורים בבוקר, כאשר ראה שוב איך שהיהודים הולכים לבית הכנסת להתפלל ואימת היום נסוכה על פניהם, אבל הוא המשיך בשלו, וכך היה גם כשראה אותם הולכים לתפילת מוסף.

אמנם בהגיע שעת תפילת נעילה ושוב ראה איך שיהודים הולכים לבית הכנסת לתפילת נעילה, נשבר לבו בקרבו כשעלה בדעתו שגם הוא יהודי וגם הוא צריך להתפלל להקב"ה, או אז התחיל לערוך חשבון הנפש על כל מעשיו במשך ימי חייו והתחרט עליהם מעמקי הלב וקיבל על עצמו לשנות את דרכו מהיום והלאה והלך לבית הכנסת והתעטף בטלית והתחיל לבכות בבכי מר מתוך חרטה גמורה ותשובה שלימה, הקהל עמד להתפלל תפילת נעילה ואילו הוא המשיך בבכיות עצומות ולא היה יכול להתחיל להתפלל ורק אחר שהקהל גמר להתפלל וכל אחד הלך לביתו עמד להתפלל תפילת נעילה.

וסיים הבעש"ט הק' את דבריו ואמר לתלמידיו, תדעו שהרבה תפילות נדחות, שלא עלו מזה כמה מאות שנים, היתה להם עליה עם תפילת בעל תשובה זה,

וזו היתה הסיבה ששיחתי מלהיכנס לתפילת נעילה כי מאחר שרציתי להתפלל יחד עמו על כן נתעכבתי עד שיעמוד להתפלל. ובזה פ"י הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע דברי רש"י בפרשתן: חלבנה בושם שריחו רע ומנאה הכתוב בין סכני הקטורת ללמודינו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תענויותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיחיו נמנני עמנו, ולכאורה יש לדקדק על כפל הלשון ברש"י "שלא יקל בעינינו לצרף עמנו, שיחיו נמנני עמנו" אך לפי הג"ל יובן דהכוונה על פושעי ישראל השבים בתשובה שלימה, שמלבד הטובה והתועלת לפושעי ישראל עצמם בהצטרפם עמנו, הרי זו טובה ותועלת גם עבורנו שיחיו נמנני עמנו שעל ידי כך יתעלו תפילותינו יחד עם תפילותיהם ויתקבלו לרצון.

(קול התאחדותנו)

וידבר ה' אל משה לאמר ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן זור לבטא יהודה ואבמלא אותו רוזן אלוקים בזכמה בתבונה ובדעת וגו' (לא, א-ג).

כ"ז למה מנה כאן שם חכם יסוקו של צלאל. ונאור החיים הק' כתב: ואמלא אותו - יתיר וא"ו, לומר מלמד זו אני מוסיף זו מלאי מהחכמה. וכ"ז כי הרי גם החכמה הראשונה הוא מאת הקב"ה, ולא שזכה לכך מעצמו.

והנראה, דהנה אמרו חז"ל (פסחים סו:) כל הממיינהר חכם הוא חכמתו מסתלקת. והטעם לכך הוא, שהנה צדדי לזכות לחכמה עילאה צריך לדבק בצדק"ע שהוא מקור החכמה, אך זאת האדם מתגלה הרי שזו אין זו השראת השכינה וממילא החכמה מסתלקת ממנו. ו'חכמה' הוא נוטריקון 'כח מה', לרמוז זאת שצדדי לזכות לחכמה צריך האדם לחזו במידת הענוה ושפלות. וזהו ביאור אמרם אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמ"ה, והיינו 'כח מה', שהוא סבור בעצמו שהוא כאין וכאפס, אלא אדם כזה מתקיים החכמה.

וזהו דבר הכתוב: וידבר ה' אל משה לאמר, דכל מקום שנאמר לאמר היינו לדורות (ראה חס' חולין ג: ד"ה אכל), ראה קראתי בשם צלאל, ושנו חז"ל שידוע היה לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ, והיינו שזכה לחכמה עילאה רק משום 'בן אורי בן זור לבטא יהודה', שידע שזכה עצמו לא היה זוכה לכל זה בחינת 'כח מה', אלא שזכות אבותיו מסייעתו לזכות לחכמה. וכיון שחלה זכות אחרים וחזו במידת הענוה זיכהו הקב"ה שיהא 'ואמלא אותו רוח אלוקים בחכמה בתבונה ודעת' שזכה לחכמה עילאה.

(כ"ק מן אדמו"ר שליט"א מלא, ליל ש"ק משא תשס"א)

ראה קראתי בשם בצלאל וגו' ואבמלא אותו רוזן אלוקים בזכמה ובתבונה ובדעת וגו' (לא, ב-ג).

וברש"י בדעת רוח הקודש.

לאחר פטירת הרה"ק הכהן מטישערנאביל זצוק"ל כשהתחיל בנו הרה"ק מטוריסק זצוק"ל לנסוע נסיעותיו הקדושות על פני המדינה בעיירות שונות, נסע פעם אחת דרך עיר טוריסק, וכאשר ראה שם בצד העיר שיש רפש וטיט ומים מקלחים תמיד, אמר ברוח קדשו שהופיע עליו מורום פה אשב ואקבע דירת. וכך היה ובנה לו במקום הרפש והטיט כל חצר הקודש ובית מדרשו, וכמובן עלה לו בדמים מרובים פי כמה מאם היה בונה על קרקע רגיל. והי' בעיני כל החסידים לפלא גדול ואך לא רצה שום חסיד לשאול את פיו הקדוש מדוע כך הוא עושה.

עד כשלימים היה הרה"ק מטוריסק בעיר קאוולא, ופגש שם את דודו הרה"ק ר' יצחק מנעסכין זצלה"ה, ושאל הרה"ק מנעסכין להמגיד הק' מדוע כבודם הרם עושה ככה לכלות מכוון ישראל במקום הרפש והטיט, אז השיב לו הרה"ק מטוריסק זלה"ה:

הלא אתם שואלים מוכרח אני להשיבכם, הנה כשעשה בצלאל המושכן נתן לו הקב"ה רוח חכמה בלבו להבין ולהשכיל, דהיינו רוח נבואה ורוח הקודש, וקשה למה היה בצלאל צריך לנבואה ורוח"ק למלאכתו, הלא די מה שהוא היה אומן מיצין ועושה מעשה חרש ויכול לעשות המושכן כאשר נצטווה. אך הענין הוא כך, כי בעת שנתנו היהודים נדבה על מלאכת המושכן היה ביניהם שלוש כתות, כת אחת שנתנו בכל לבם לעשות נחת רוח להבורא ית"ש, וכל כוונתם היה בלתי לה' לבדו. כת אחרת היתה שנתנו נדבתם לקיים מצות הבורא, אבל היה להם ג"כ פניה להתיהר וכת שלישית שבאמת לא רצו כל ליתן רק מצד ההכרח היו צריכים ליתן. לכן בצלאל שהיה לו רוח נבואה הי' יכול ליקח הנדבה היותר טובה וגדולה לכלי המושכן שהם קדשי קדשים, והשאר דברים עשה עם המעות משיאר הכתות.

וסיים הרה"ק מטוריסק: כך הוא אצלינו, אותם החסידים שנותנים לי מעות בכוונה רצויה, מזה המעות אני עושה ביהמ"ד ושאר צרכי גבוה, והמעות שבה מאנשים שנותנים לי בלא כוונה רצויה, מעות כזאת אני נותן במקום הרפש והטיט.

(מאורי אור)

ובלב כל זככם לב נתתי זכמה וכו' (לא, ו).

מהו החכמה 'ועשו את כל אשר צויתך', היינו לעשות תורה ומצוות זכונה פשוטה כאשר צונו ה' אלהינו זאת הוא החכמה אחר כל החכמות, ודי למצין.

(דברי ישראל)

ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו וגו' ושמרתם את השבת וגו' (לא, יג-ד).

ויל"ד מה שחזר ואמר 'ושמרתם את השבת' אחר שכבר אמר 'אך את שבתתי תשמרו'.

וכ"ל, ע"פ מ"ש בראשית הקדוש להלן עה"פ (טו) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת וגו', לפרש ע"ד 'ואציו שמר את הדבר', פי' ממתיק וממפה מתי יצא עיי"ש לדרכו בקודש. וזה מה שאמר כאן אך את שבתתי תשמרו לעסוק בהכנה דרבה לקדושת היום. ואח"כ הזהיר הכתוב ושמרתם את השבת וגו', על ע"ס שמירת יום השבת.

כמו שראיתי אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע שבעש"ק אפילו צימות החמה בחצות היום כבר ישב כשהוא מלווה בשמירתו, ועוסק בשיעוריו כשמפה של שבת פרוסה על השולחן, וצימות החורף הקדים עוד מצדוד ליל להכין הנרות לשבת, ולווח את אמי הרבנית ע"ה כי היום קצר ושצ"ק ממשמש וזא. ופעם כשחל יו"ט של ראש השנה בע"ש, התחיל להתפלל בשעה שש בצוקר, ומיהר בתפילות היום ובדרשה שקודם התקיעות, ובחצות היום כבר היה לאחר עריכת שולחנו הטוב, וכן בשמחת תורה בראותה שנה. כי קדושת השבת צערה בקרבו צרפתי אש שלהבת י-ה.

(פניני שפע חיים רעד"ר תש"מ)

אך את שבתותי תשמורו וגו' לדעת כי אני ה' מקדשכם (לא, יג). איתא בגמ' (שבת י:) אמר לו הקב"ה למשה ממנה טובה יש לי בבית גמלי ושבת שמה, ואני מצקש לימנה לישראל, לך והודיעם וכו'.

לך והודיעם הוא לשון עתיד, היינו שכל ערב שבת קודש סמוך לשבת הולך משה רבינו ע"ה לכל איש ישראל להודיעו ששבת היום, ואפילו אם יהיה איש סגור ומסוגר גם כן יהיה מרגיש שקדושת שבת באה בכניסת שבת קודש.

(ליקוטי הרי"ם)

לדעת כי אני ה' בוקדשכם (כ"א, יג). פירוש, לדע כי הקדושה היא רק בעור חלקי. ועל זה מבקשין (מנחה לשבת) יכירו צניח וידעו כי מאתך היא מנוחתם. וישמרתם את השיבת כי קודש היא לכם וגו' (כ"א, יד). שה' לכם יהיה ג"כ קודש.

(ליקוטי הרי"ם)

ושמרו בני ישראל את השיבת לעשות את השיבת וגו' (כ"א, טו). יש לדייק, דהרי ושמרו היינו לשבות ממלאכה בשב ואל תעשה וכמ"ש (שיריון טו) כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה. וא"כ צ"כ מה שמסיים לעשות את השבת, שמשמעותו בקום ועשה.

וי"ל שזה ע"ד זכור ושמור צדיבור אחד נאמרו (ר"ה טו), והרמז בזה אפשר לבאר ע"פ מה שסיפר זק"ק מנאח זי"ע מעם הארץ אחד, שהיה ירא לנפשו מחילול שבת, שמכיון שאינו יודע הלכותיה בקל יבשל, ולכן צוה לצ"ב לקשור אותו אל המיטה משך כל יום השבת.

ואמר זק"ק שעל כגון דא נאמר (אבות פ"ג) לא עם הארץ חסיד, כי אמנם נשמר מחילול שבת ממלאכה, אבל הרי ציטל מלות עונג שבת, עכד"ק. ולכן זכור ושמור צדיבור אחד נאמרו, שיחד עם שמירה ממלאכה, חייב ג"כ לזכור את יום השבת לקדשו במאכל ובמשתה.

וזה 'ושמרו' בני ישראל את השבת, היינו להיות שומר שבת מחללו במלאכה, וגם 'לעשות' את השבת וגו' לקיים מלות עונג שבת כדת.

(פניי שפע חיים)

ושמרו בני ישראל את השיבת וגו' (כ"א, טז). זו יבואר הגמרא (שבת ק"ח, ב) "אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מייד נגאלין".

כי הנה כשאדם שומר שבת כראוי ונכון, אז מזה השבת יש לו חיות ושפע על כל השבוע, בכדי לעבוד את ה' כל השבוע (וה"ק ח"א ע"ה). וכשאדם עובד את ה' כל השבוע אז בשבת הבאה קל צידו לשמור כראוי, וכן לעולם יתנהג כך. ועל פי זה יתורץ הקושיא שבמקום אחר (ירושלמי תענית פ"א ה"א) אמרו אילו שמרו ישראל שבת אחד, וכאן אמר שני שבתות, כי העיקר הוא שבת אחד, וכשומר שבת אחד אז עובד את ה' בלב טהור כל השבוע, ומחמת זה קל לו לשמור שבת שני כראוי, ונמצא העיקר הוא שבת אחד, כי על ידי שבת אחד ישמור שבת שני בקל, וכן לעולם.

וזה הרמז בפסוק ושמרו בני ישראל, שישמרו שבת אחד, לעשות את השבת זה שבת שני, ששמירת שבת שני יבוא לו בקל, וזה ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת.

(קדושת לוי)

וביום השביעי שבת וינפש (כ"א, יז). שמעתי שדקדק הרב האיש האלהים קדוש ר' ישראל הצעש"ט, למה אנו אומרים זה בתחלת השבת שבת וינפש, כדורש וי אצדה נפש (צ"ה טו, ב) די לזה בשעתה צמולאי שבת.

וידוע מה שחירך הוא ז"ל, להוסיף לנו אהבה ושמחה משבת קודש, בזכרנו כי אחרי כן תפסוק הגשמה הימירה הגדולה של שבת, כאשר האריך צמול ומליצה.

(בעל שם טוב - זכרון זאת, דברי אמת)

ויהן אל בושיה ככלותו לדבר אותו בהר סיני וגו' (כ"א, יח). ברש"י ז"ל לדבר אמו, מלמד שהיה משה שומע הלכה מפי הגבורה, וחוזרין ושונין ההלכה שניהם יחד.

פירוש, דהנה הקצ"ה רצה ליתן את התורה לישראל, ולמד למשה, וכי תעלה על דעתך שמהר רבינו ע"ה היה יודע ומצין הכל כמו שהקצ"ה למד עמו, זה שלא באפשרי, רק היה מצין כפי ידיעתו ומדריגתו, וזה לא היה מהקצ"ה רק כפי מדריגת משה, ולכן חזר עמו הקצ"ה מה שקיבל כדי שיהיה זה מה שמהר יודע מפי הגבורה, ובתחילה למד עמו כמו שהשי"ת לומד, ואחר כך חזר עמו כמה שקיבל כפי מדריגתו.

(ליקוטי הרי"ם)

ויקחו בידיהם ויצר אותו בזורט וגו' (כ"ב, ד). דהנה כתיב (דברים כה, ג) ארבעים יכנו. ולמה ארבעים שעבר על התורה שניתנה לארבעים יום ויהיה בזה תיקון (תנחומא במדבר כג). אמנם אמרה התורה במספר ארבעים חסר אחת, דהנה נודע שאף בעת שחוטא האדם ר"ל הנקודה הפנימית שבו והוא החלק יעקב אינה חוטאת, צדוד צדודם אל תבוא נפשי (בראשית מט, ו). ולזה יוכל האדם אח"כ לעשות תשובה כי מתעורר זו הנקודה ההיא.

ולזה אמרה תורה ארבעים חסר אחת כנגד אותה חלק שאינה חוטאת. ולזה לא יוסף, שלא תכה ארבעים שלימות, פן יוסיף ארבעים שלימות, ונקלה אחיך לעיניך - כי תרמו בזה שגם החלק ההוא חטא ח"ו, וא"כ תרמו שנתקלקל החלק הנקרא בזה אחיך ג"כ, וא"כ נכון יותר שלא תכה כלל, כי מה יועיל הכאתך הלא היה לצטלה ולריק, כי הלא תרמו שהאיש ההוא כבר נדחה לגמרי ח"ו.

והנה כאן נחגזר היצר כל כך עד שהיו נוטים לחטוא גם בהחלק ההוא, ולזה נחכסם אהרן ויקח מידם, היינו שלקח חטף מאתם את החלק הזה לצל יהיה להם שליטה וממשלה עליו ועי"ז יוצר אותו בחרט - היינו שצר והטמין אותו בחרטה, שיוכלו אח"כ להתחרט ולשוב בתשובה.

(ישרש יעקב)

ועתה הניחוה לי ויזור אפי בהם ואכלם וגו' (כ"ב, י). לכאורה הלא מקרא מלא כתיב (יחזקאל לג, יא) מי אני נאם ה' אם אחפון צמות המת כי אם בשונו מדרכו וחיה. אלא באמת יש לומר האות ה"א של הניחה לי הוא ה"א התימה, והפירוש 'הניחה לי ויחר אפי' ר"ל האם ניהא לי שיחר אפי בזהם ואכלם ח"ו, בתמימה, כי אם בשונו מדרכו וחיה, זהו שנאמר 'ועתה' אין

ועתה אלף תשובה (בר-כא, ו), וזה שפירש רש"י 'כאן פתח לו פתח' היינו פתח של תשובה כאמור.

(דברי ישראל)

למה ה' יוזרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכוז גדול וגו' (לכ, יא).

ונראה בהקדם לזכר ענין מחצית השקל באופן פשוט דהנה אמרו חז"ל לא היו ראויים ישראל למעשה העגל אלא להורות תשובה לרבים. נמצא כי אנוסים היו בדבר מן השמים, דברי ישראל לא היו חוטאים מעצמם, אלא שזה רק להחוקר לב, אבל לעיני בני אדם הרואים ואינם יודעים מחשבות היה חילול שם שמים בדבר וזריכים כפרה על המעשה לבד.

ידוע דאיתא במדרש עה"פ והמים להם חומה, שנתמלא עליהם שר של ים חמה ואמר מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, א"ל שוטה אמה דן שוגג כמויד ואונס כרלון, נמצא שד"י ניאלו מלהטבע צים סוף מכה טענת אונס, כי היה לבסס שלם עס ה'.

וכזה יבאר ויאמר למה ה' יחרה אפך צעמך דהרי לא חטאו במחשבה כלל, אשר הוצאת מארץ מצרים בזה גדול וגו' בטענת אנוסים ושוגגים היו וא"כ למה יחרה אפך.

(י"ט פנים)

וירא את העגל ובוזזולות ויזר אף בשיה וגו' (לכ, יט).

י"ל עפ"י ששמעתי פי' הגמרא קשה הרהורי עצירה מעצירה, פי' יש מי שצא לידי מכשול שעבר עצירה ח"ו, מ"מ יש לו חרטה מיד אחרי שעבר עליו רוח שטות ומחלוקת על מה שעבר אבל מי שהוא רשע גמור לא די שאינו מתחרט ר"ל אלא אף רוחו בקרבו שמח זה שמילא תאוותו ואינו עצב כלל, על זה אמרו חז"ל קשה הרהורי עצירה מעצירה דייקא, ההרהורים שיש לו אחרי עברו העצירה, וקאמר הגמ' וסימך דנא דחלי, חציות של חומץ יש לו ריח קשה אחרי כלות החומץ ממנו יותר מקודם, ע"כ שמעתי,

וזה שאמר הכחז וירא את העגל, שנכשלו בחטא, ואעפ"כ ומחולות ניתן שמחה בלצם אף אחרי העצירה, ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם חתם ההר בשביל ההרהור שהי' אחר"כ ודו"ק.

(אמרי שפר)

וירא את העגל ובוזזולות וגו' וישק את בני ישראל (לכ, יט-כ).

איתא בספרים 'מחולות' לשון מחילת החטא ע"ש ולדרכנו יש לומר כך דידוע אמרם ז"ל (שבת ק"ט, ב) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה מחלין לו, וזה 'וירא את העגל ומחולות', פי', ראה החטא והמחילות, החטא היינו שמירת שבת קודש,

וזה שמרומנו וישק את בני ישראל 'וישק' נוטריקון ו'ירא ש'צת ק'ודש, 'ויש'ק את בני ישראל' שהופיע בהם קדושת שבת כהלכתה לכפר על חטא העגל כנ"ל. וכן יש לומר זהו שמרומנו

וציוס פקדי ופקדתי (פס"ל), פירוש 'ופקדתי' היינו זכות שמירת שבת שנאמר (לע"כ, ז) זכור את יום השבת לקדשו וכו', והבן.

(דברי ישראל)

מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי (לכ, כו). כשאמר משה רבינו ע"ה מי לה' אלי היו שם מישראל אנשים גדולים יותר מהלויים, אלא שלא היה להם העוז לקרצ עצמם, והלויים היה להם זה העוז, והלכו במסירות נפש לשם שמים.

(ליקוטי הרי"ם)

ויהי מבוזזות ויאמר משה אל העם אתם זוטאתם זוטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד זוטאתכם. וישב משה אל ה' ויאמר אנא זוטא העם הזה זוטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ועתה אם תשא זוטאתם ואם אין מוזני נא מספרך אשר כתבת, ויאמר ה' אל משה מי אשר זוטא לי אמוזה מספרי, ועתה לך נזזה את העם אל אשר דברתי לך וגו' (לכ, ל-לד).

ופירש רש"י ז"ל, דזה מקרא קצר דהו' ליה ליכתוב 'אם תשא חטאתם טוב' ואם לא מוזני נא מספרך אשר כתבת.

ואפשר לפרש הכתוב הזה אמאי השמיט תיבת "טוב" על פי משל והוא, פעם אחת היתה צריכה עיר קטנה לקחת רב בעירם, ובסביבותיה היה נמצא איש גאון אחד וצדיק וחכם מפורסם, ויאמרו אנשי העיר איש לרעהו מה מאושרים היינו בארץ אם נצליח לקחת את האיש הזה לרב בעירנו, הוא יעשה פה חברות מחברות שונות על מעשה ה' צדקה, הוא יעשה פה חברת מוסמרת חולים, וגם יעשה גמילות חסדים לחלוצות מעות לעניים, בקיצור אם הצליח חפצנו זה בידענו אז היינו מאושרים בארץ, אך מה נעשה כי שכרו של איש כזה בודאי הוא משלושים עד ארבעים ר"ב לשבוע, ומאין נקח את זאת.

אותה עיר היתה שייכת לדוכס אחד שחפץ בטובת העיר והצלתה, פעם אחת ישבו אצל הדוכס פרנסי העיר וחשוביה ויספרו לו כי אין להם רב, וכי חפצו מאוד ליקח את איש פלוני הנ"ל לרב בעירם כי הוא חכם מיוחד וודאי יביא הצלחה רבה לעירם אך אין ידם משגת ליתן שכירות כגדרש לאיש כזה.

ויאמר להם הדוכס אל תיראו, קחו אותו לרב עליכם ואני אתן השכירות שיחסר לכם. כששמעו זאת מפי הדוכס שמחו מאוד ושלחו תיכף להאיש הזה כתב רבנות עם הוצאות שיבוא תיכף ומיד לעירם ולא יתמהמה וכן עשה, כשבא לעירם הלך תיכף עם נכבדי העיר אל הדוכס לקבל פניו, והדוכס קבלו בכבוד גדול ודיבר עמו, וישר מאוד בעיניו, כי באמת הוא היה חכם גדול וידע איך לקנות לב השרים לאהבה אותו, ויהי להם לרב ונהג שם הרבנות בחכמה ובתבונה ועשה שם תקנות גדולות ותיקן להם חברות שונות על כל מיני צדקות ועשה שם גמ"ח גדול לחלוצות לבע"ב שמוטה ידם, להחזיקם שלא יפלו כמזגבם, וכן עשה שם ישיבה גדולה מאוד, ויקבע שיעורים שונים לבע"ב ללמוד גפ"ת, והחיה ממש את העיר הזאת והקימה מעפר שפלותה עד שקנתה שם גדול בארץ.

והדוכס הזה היו לו זוג סוסים מלומדים יקרי חמיציאות מאוד, מבנה גופם ותוארם היה מפליא עין רואים והם היו כל שעשועי הדוכס. ויהי היום ויגבו הסוסים הללו מהדוכס. כמוכן עשו על זה דרישה חזקה מאוד וחפשו ודרשו וחקרו ובדקו, עד שמוצאו כי אנשים מהעיר הזאת גנבו הסוסים.

ויהי כאשר שמעו זאת אנשי העיר ויראו האנשים יראה גדולה מאוד, ויבואו אל הרב ויאמרו לו הושיעה אדונינו, כי הדוכס בודאי יעשה עבור זה מהעיר הזאת תל עולם, ויען אותם הרב ויאמר אל תיראו, אנכי אלוך

אל הדוכס ואכפר פניו, והרב הזה היה באמת איש משכיל מאוד, וילבש פאר בגדי שבת, וילך אל הדוכס, ויהי כראות אותו הדוכס כבדו בכבוד ובאהבה, וכבדו לישב אצלו, ויאמר לו הדוכס מזה תאמר איש חמודות, ויען אותו הרב ויאמר, דע אדוני, כי באתי אצלך ליתן הכתב רבנות שלי שנתנו לי בני עירך, כי לא ארצה עוד להיות רב אצלם, אחרי כי יכלו לגנוב הסוסים מכבודך, שיעשית להם טובות רבות עצמו מספר, לזאת אני חפץ להכירם עוד, והא לך הכתב רבנות שנתנו לי ואנכי אסע מואתם. והרב רצה בזה לידע מזה דעת הדוכס אודותם, מזה יאמר עליהם.

ויהי כשמוע זאת הדוכס מהרב ויאמר לו לא טוב הדבר אשר אתה עושה, רק אנכי אחשוב עם הגנבים ואיכסרם קשה כפי המושפט הראוי להם, ואתה אל נא תעזוב אותם היה נא להם לרב כאשר עד הגה, ואל יפול לבך מזה מעשה הזה.

כמו כן עשה פה משה רבינו, כאשר ראה שישראל עשו את העגל, התחכם גם כן לעשות התחבולה הזאת, להסיר עצמו מזה, ויראה מה יאמר שמו יתעלה על זה.

לכן יישוב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ועתה אם תשא חטאתם ואם אין, ר"ל בין אם תשא חטאתם בין אם לא תשא חטאתם, ואפילו אם תשא חטאתם, מחני נא מספרך אשר כתבת, כי אני רוצה עוד להנהיגם, אחרי כי יכלו לעשות עגל שהוא חטא גדול כל כך, אחר כל הנסים והנפלאות שעשית להם במצרים ובים סוף ובמתן תורה, אני רוצה עוד להכיר אותם.

ויאמר ה' אליו לא טוב הדבר אשר תרצה לעשות, רק מי אשר חטא לי אמונתו מספרי, ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך ואל יפול לבך מזה מעשה הזה שיעשו, כי אנכי אבוא חשבון עם החוטאים ואיכסרם קשה כיאות להם, ואני רוצה שתסיר עצמך מלהנהיגם.

(ג'ליון ד"ת בעלזא)

אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב
(לב, לב).

ופירש"י, משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא (ברכות לב). שמעתי בשם הרה"ק צ"ס"ע מוהר"י מרז"ל ז"ל ז"ע שאמר "מה יעשה הבן" נאך די אלע טובות וואס דאס קינד האט באקומען פונ'ס פאטער, וואס דארף דאס קינד טאן? והמירון על זה, שלא יחטא, ער דארף טאקע זעהן ער זאל נישט זינדיקן. [=לאחר כל הטובות שקבל הבן מאביו, מה יהיו עכשיו מעשיו של הבן? והשיב, "שלא יחטא", כלומר שישגיח על עצמו שלא יחטא, דהיינו שמוטל עליו שלא יחטא], ודפח"ת.

(עירן קדישין)

ועתה אם תשא חטאתם ואם אין (לב, לב).
אין 'ועתה' אלא תשובה (בר"ר כא, ו), וידוע אף על פי שיצא צו קול שובו צינים חוץ מאחרי, אף על פי כן הוא לא היה לו להשגיח על זה, כי כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מאלו, ואם אחר כל זה היה עושה תשובה היו מקבלין אותו, כי אין לך דבר שעומד בפני תשובה ע"ש (במהרש"א חגיגה טו א ד"ה יתה).
זהו אלא חטא העם הזה חטאה גדולה, 'ועתה' היינו תשובה, הנה הם עושים תשובה, 'אם חטאתם ואם אין', בין כך ובין כך הנה הם עושים שלהם ושצדים בתשובה כנ"ל.

(דברי ישראל)

ועתה הורד עדיך בעליך ואדעה מזה אעשה לך (לב, ה).
כתב לי נכדו ש"צ הגאון החסיד מו"ה אלכסנדר סענדר טוויש שליט"א האצד"ק וואסלאי צשמו הק', עפ"י הידוע כי צעת מתן תורה נעטר כ"א מישראל צשני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע (שבת פט).

וודע מאמרו ז"ל צהאי מינא שאמר לרצא עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודנייכו (שם, כמויות ק"ב), ומאשר הקצ"ה משלם מזה כנגד מדה (פנהדרין ג) לכן והי' טרם יקראו ואני אענה וכו' (ישעיה סה, מד), אך צעת שאצדו נעשה צעת משל למלך כדוד אז אמר הקצ"ה למשה שיאמר לישראל ועתה הורד עדיך מעליך, רק ואדעה מה אעשה לך, ודפח"ת.

(ילקוט עטרת נצי)

וראית את אוזורי ופני לא יראו (לב, כג).
הרה"ק ר' יחזק מסקווירא זלוק"ל אמר צענין פקודת הנצא [שהיה הגזירה צרוסיא שצריכים צ"י לשבת צצא], שיש לרמו צמאמר הכתוב וראית את אחורי ופני לא יראו, ולמה כתוב לא יראו לשון נסתר ולשון צצים, ה"ל לא תראה לשון נוכח כמו צרישא דקרא וראית וכו'.

אלא דנרמו צוה פקודת הנצא, דאחפשטות דמשה צכל צדיקי הדור (מקור' מיקון סט, קיד). וע"ז אמר וראית את אחורי, הדינים הכוללים בצקודה זו, שמכונים צצמי' אחוריים, אותם תראה ומצין, אצל ופני לא יראו, היינו החסידים הכמוסין וצפויים בצקודה זו המה לא יראו ולא יתבוננו לשום צצא צעולם אף למלאכים ושרפים צלמי לה' לצדו יתצרך שמו ויתעלה.

(הרה"ק ר' יחזק מסקווירא זלוק"ל שני המאורות)

וראית את אוזורי ופני לא יראו (לב, כג).
היינו כי מרע"ה שאל מעם הצורא יתעלה להודיע לו דרכיו, והשיב לו השם יתעלה וראית את אחורי, היינו כך הוא דרכי ומנהגי עלי תצל, כי לא תראה מעמי רק דרך אשר ידמה לך כי לא ישר הוא. ופני, היינו דרך ישר, לא תראה ממני.
וע"ז מחויב אמת להאמין כי אנכי אל אמונה ואין עוול, ורק לקוצר צינתך לא תוכל להצחין צין הישר והעקום, כמאה"כ (הושע יד, י) כי ישרים דרכי ה' וגו'.

(הרה"ק מויעלפאלי)

ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לזות אבנים וגו' (לד, א).
פעם אחת בא הרה"ק מרז"ין לבית מדרשו וראה כמה חסידים יושבים בשבת אחים ושותים י"ש בדרך החסידים, מרן ז"ע לא הראה להם פנים שוחקות והיה נראה להם כאילו לא עולה לרצון לפני רבם עסק שתייתם.
וסיפר אחד מהם בשם הרה"ק ר' פנחס מקוריץ ז"ע אשר ישיבת חסידים בשתיית לחיים דומה ללימוד התורה ע"כ.
והשיב מרן ז"ע, גם אני אני סותר דברי הרה"ק מקוריץ ז"ע, אעפ"כ לא כל אנפין שוין בדבר. וכן מצינו בתורה"ק בכמה מקומות שתיבה אחת פעמים היא משמשת קודש ולפעמים משמשת חול, כתיב "פסל לך שני לזות אבנים" וכתיב ג"כ "לא תעשה לך פסל וכל תמונה" ההבדל בעיניהם הוא שבמקום שמשמש קודש כתיב תיבת "לך" אחר תיבת "פסל" ובמקום שהוא משמש חול כתיב תיבת "לך" לפני תיבת "פסל", ור"ל שאם האדם עושה איזה דבר טוב ואינו חושב הנאת עצמו מקודם כמרמוז בתיבת "לך", אזי משמש קודש, ע"כ כתיב "פסל לך" שתיבת

לך הוא אחר כך, ולהיפך ח"ו אם חושב עצמו קודם אזי הוא בבחינת "לא תעשה לך פסל" וד"ל.

(כנסת ישראל)

ואיש לא יעלה עמוך וגם איש אל ירא וגו' (כד, ג).
לכאורה 'וגם איש' כמיותר, דהוי ליה למימר 'ואיש לא יעלה עמוך ואל ירא'. וצריך רמז יש לומר, 'ואיש' היינו מי שהוא צעיר עמו איש שלם, 'לא יעלה', כמו שאומרים (צנרת אמת ויציב) משפיל גאים, 'וגם איש' היינו שהוא צעיר עמו טפל ושפל, 'אל ירא' ואל יפחד, כמו שאומרים (שם) מגזיה שפלים.

(דברי ישראל, והחלק הראשון מוצא גם בשם הרמ"ק מרח"ץ ז"ע)

נושא עון (כד, ז).

על יד הרמ"ז ר' נחום מטשרנוביל גר שכן רשע שעבר על כל עברות שבתורה, והיה מתכוין תמיד שלא לפגוש עם הרמ"ז ז"ל, כי דרכו של ר"ע ז"ל להגיד את העברות שעברו.
פ"א לא התכוין ופגש עם הרמ"ז ז"ע ואמר הרמ"ז לאיש הנ"ל: רשע, תן תודה וכו' ונתעלף.

וכשנתעורר נכנס לבית הרמ"ז ולא היה אז בביתו רק בנו ר' מאטילע זצ"ל, וסיפר לו כל הנ"ל, ובכה לפניו שיתן לו תשובה, והנו מוכן לקבל ע"ע כל העניינים והסיגופים ובלבד שידיע שתשובתו תתקבל. ואמר לו ר' מאטילע זצ"ל, איני נותן לך שום סיגופים, רק תקבל על עצמך בלב שלם שמחיים וחלילה לא תחזור על שגיאותיך. ואמר לו ומה יהיו עם עברות שלי, אמר לו אם לא תעבור מחדש עברות אני מקבל ע"ע את כל העברות. והשיב השכן כי הוא רוצה כתב מוננו, ואמר לו הרמ"ז אם תחתום גם אתה על כתב כזה אז גם אני אתן לך מכתב כזה. והסכים לזה וחתמו שניהם על כתבים ומוסרו זה לזה, והלך השכן לביתו.
כשיצא, נכנס הרמ"ז ר' נחום זצ"ל וראה על השלחן את הכתב שעשו ביניהם והתחיל לצעוק על בנו מזה שעשה, ואמר לו בנו: אמרתי להקב"ה הלא כתוב בתורה שאתה נושא עון, ואמרתי לו אם הנך נושא עון כ"כ הרבה חבילות של עונות מזה אכפת לך שתשא עוד חבילה קטנה של עבירות ובלבד שיהיה זהו יחזור בתשובה.

(קובץ אליהו)

ובושה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו (כד, כט).
פ"י שהכתוב מפרש גדול הכנעמו שלא ידע כי קרן כו', דהנדיק המדבר עם אדם דברי קדושות ויראת ה', אזי צא לו ההמלהבות גדול בלבד, ואיר פניו באור גדול מהמלהבות אש אשר צקצבו, וכל זאת לא ידע משה צעמו אס יש לו המלהבות כלל.
וזהו 'צדברו אמו' ר"ל כשהיה איזה אדם מדבר עם משה דברי קדושות.

(טעם אלימלך)

כ"ה, ונקדה לא ינקדה וגו' (כד, ז).

שמעתי מהר' מאיר ז"ר משה נאמן מבאזיוון צפסח תרמ"א, שאמר אדמו"ר הק' מרח"ע זולליה, וכי מה היא המידה הזאת של ונקדה לא ינקדה. ואמר דאיתא (אבות ד, כ) אל תסתכל בקנקן אלא צמה שיש בו, היינו ר"ת וס"ת של ונקדה לא ינקדה הוא השם הוי"ה צ"ה, והאותיות הנותרות הם אותיות קנקן, וזאת היא המידה של ונקדה וכו' [היינו מידת הרחמים].

ופעם אחת בחנוכה אמר על זה הענין אדמו"ר הק' מוהר"א מסאדיגורא זולליה, "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושים" (פיוט מעט זר), היינו מה שנשאר ממיצות ונקדה לא ינקדה ארי שמוציאים

מיצת קנקן הוא השם הוי"ה צ"ה, נעשה נס לשושים, ור"ל שמרמז לנו שמהש"ת היה הנס.

(כנסת מרדכי, תולדות)

פסל לך שני כלוחות אבנים וגו' (כד, א).

פעם הוגש בשולחנו של הרמ"ק ר' מרדכי מקאמיר זצוק"ל בקבוק יין להחסידיים שעמדו מסביב, וכמוכן שכולם קפצו עליו לזכות מוננו, אולם מחזיק הבקבוק לא רצה למוסרו לאחרים בטרם שהוא עצמו ישתה, הפנה הרמ"ק את ראשו אליו ואמר לו:

בלוחות הברית המסמלות את מקור הקדושה נאמר למושה "פסל לך", ואילו בעבודה זרה שהיא מקור הטומאה גם שם נאמר "לא תעשה לך פסל" (שמות כ, ד), אותן שלושה אותיות "פסל" וכדי להכיר בהבדל שבין הטומאה והטהרה, יש לראות היכן כתוב ה"לך", בלוחות כתוב ה"לך" אחרי "פסל", ואילו בעבודה זרה ה"לך" כתוב לפני פסל. מכאן אנו למדים שהדאגה בשביל עצמו בשביל ה"אני" הוא סימן בלתי טהור, ויש להתרחק מן האנכיות כדי להגיע לקדושה.

(הרמ"ק ר' מרדכי מקאמיר זצוק"ל, מאורי אור)

ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה וגו' (כד, כו).

ולכאורה מה צורך היה להיות ארבעים יום, שכבר קיבל המורה צמ' יום הראשונים. אולם כי במקום שצלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים כו' (נרכות לד), ולכן עתה שהיו צמ' ישראל צעלי תשובה היה קבלת המורה צמדיגה אחרת.

(רשימות השפעת אמת)

ולא יזבזבד איש את ארצו וגו' (כד, כד).

בגמ' (פסחים ח:): למדו מזה שאדם שיש לו קרקע עולה לרגל, ושאין לו קרקע אין עולה לרגל. הענין הוא, אשר צרגל יש עליה לנפשות ישראל וצריך כל אחד לצטל עצמו ומאודו להדבק באור פני מלך חיים (משלי טו, טו), וקרקע נקראת צמורה הק' אחוזה, שאדם אחוז בה,

לכן צריך לעשות פעולה פשוטה לעלות למקום הקודש ולעזוב כל הונו ויתרחק מהם, על ידי זה יוכל להגיע להעליה ששייכת לו, ומי שאין לו קרקע יוכל צמיתו ג"כ להצטל ולהרגיש מהארת החג.
(שפתי צדיק בשם הר"ם)

ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' קל רזוזם וזגון וגו' (כד, ו).
דבר נחמד שמעתי ממורי ורבי דודי הקדוש אור מופלא מוהר"ר צבי זצ"ל (הרה"ק מוידעטשוב), שאמר דאיתא בגמרא ה' ה', אני הוא קודם שיחטא אדם אני הוא לאחר שיחטא אדם. והקשה הרא"ש ז"ל קודם שיחטא אדם, מה צעיר רחמי.

ותירץ, על שם שהקב"ה צופה עתידות. ואמר הוא, דאיתא בחזקת הלצנות, בניי אס אין צכס חטא מתיירא אני מכס מן יותר מחטא, ושאלו מהו היותר מן החטא, הגאווה והחונף, שמי שקוצר שלא יחטא מצוי בו גאווה שהוא יותר חמור מן החטא. נמצא קודם שיחטא צעיר צודאי רחמים לכפר על גאות הלב, ואחר שידע שהוא חוטא, לבו נשבר ונמס, וצעיר רחמים על החטאים שחטא.

(היכל הכרכה)

לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וזוי (כג, ב).
וקשה הא כיצד ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו כו'. ונ"ל כי אין ה' אחד שורה אלא על אחד, צמינת אחדות כשיש צמינת אחדות בישראל.

והקשה האור החיים למה עשה ה' שינוי במצוה זו מכל המצוות שמקרא על שמו, ולדברינו אחי שפיר, כי הוא שמסר נפשו על זה שתצא פרה ומכפר על העגל כנ"ל ודו"ק.

(דברי ישראל)

ואיש לא יעלה עמו וגו' (כד, ג).
הרה"ק ר' ישראל מרז"ץ פירש, "ואיש" היינו מי שמחזיק את עצמו לאיש, "לא יעלה עמו",
אדם כזה אינו יכול לעלות מעלות התורה והיראה, ואינו יכול להשיג ולהגיע שום מדריגה.

(לקט יושר)

וירא העם כי ביש בשר לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה בשר האיש וגו' לא ידענו מה היה לו (לב, א).
יבואר על פי מה שכתבתי במקום אחר בפרוש הפסוק בתהלים (נט, ח) "ה' אלקינו אתה עניתם קל נושא היית להם וגו'".
פירוש כי לפי גודל מעלת האיש, כן צריך להיות לו מידת העניו והשפלות. כמו שמנינו בהקדוש ברוך הוא כביכול (מגילה לא, א), כל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותותו וכו'.

וכן אמר הלל (שמו"ר מה, ה) הגבהתי היא השפלותי. וכן היה באמת אלל משה רבינו ע"ה, שהיה במרום ופנים אל פנים דיבר בו, לכן היה שפל בעיניו, כמו שכתוב (במדבר יב, ג) והאיש משה ענו מאד.

וזה 'אתה עניתם' שהבאת אותם למידת הענוה, על ידי 'אל נושא היית להם', כל מה שהגבהת אותם יותר היו במעלת הענוה. לכן כאשר ראו העם כי בושש משה לרדת מן ההר, פרוש כי נתצו משה לרדת, והיה ירא מזה כי כאשר ירד למטה יהיה לרצ ומנהיג, והיה טוב לו יותר שיעמוד למעלה במידת הענוה. לכן הם דימו כן בנפשם כי לא יצאו עוד אליהם מחמת גודל הענוה.

וזה שאמרו כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו, פירוש איזה מידת 'מה', היא הענוה הגדולה, כמו שכתוב (שמות טו, ז) ונחנו מה, כי לפי גודל המעלה, יצא יותר למידת הענוה.

(תפארת שלמה)

וישברו בני ישראל את השיבת ל'עשיות את השיבת וגו' (לא, טו).

הפירוש, כמו שכתב הר"ן שמחמת שצריך צוודאי לפרוש מבין השמשות שהוא ספק שבת, ממילא צריך לפרוש מקודש בין השמשות, א"כ יש הוספה מחול על הקודש, ומכאן זה יכולים אנחנו לעשות תוספת שבת ואין חשש משום כל תוסף, ע"ש.

וזהו פ' ושמונו בני את השבת שלא יכנסו ח"ו בספק שבת, וזה לעשות את השבת, שעושין מחול שבת, ואפי' ודאי חול שאינו נוגע ורחוק מבין השמשות, כדין תוספת שבת, וזה שעושין מחול שבת נקרא לעשות את השבת.

(רמח"ם נופים בשם הר"ם מגור)

וזהו שאמר הכתוב ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים, אימתי דיבר, כאשר דיבר איש אל רעהו, פירוש, כאשר יש אחדות בין אנשים, ומדבר איש אל רעהו באמת בחיבה ובאחדות בפה ובלב כאחד, אז הקצ"ה משרה שכינתו עלינו, וגם עם משה רבינו עליו השלום דיבר פנים אל פנים.

אבל כאשר גרם החטא, כי הפסוק לא תוכל לראות את פני נאמר אחר מעשה העגל, אז נאמר לא תוכל וגו' כי לא יראי האדם, פירוש שאין שאר שום אדם רואה אותי, מחמת שאין אחדות ביניהם, על כן גם אתה לא תוכל לראות את פני, כי אם וראית את אחורי.

(במ עין)

ועתה אם תשא זמאתם ואם אין מוונני נא בספרך אשר כתבת (לב, לב).

בשם הרב הק' רבי ישראל מרז"ץ שאמר, דהנה ידוע שצדיק הדור אינו יכול להעלות את הרשעים שבדורו זולת אם נפל קצת ממדרגתו ונכשל באיזה חטא קל, ובלא"ה אי אפשר להעלותם, כי אין לו המחצרות אתם כלל, וגם משה רבינו לא היה לו אפשר להעלות את ישראל שפגמו בחטא העגל, זולת במה ששיצר את הלוחות בכעסו.

ונודע מגמ' שבת קה: המשבר כליו בחמתו יהא צעניך כעובד ע"ז, ואם כן היה למשה רבינו גם כן קצת חטא ע"ז, ולכן היה יכול להעלותם.

וזה שאמר משה להקצ"ה "ועתה אם תשא חטאתם" כפירש"י ז"ל הרי טוב, "ואם אין", שאין אתה רוצה לכפר חטאתם, א"כ "מחני נא וגו'", כי אני ג"כ נכשלתי על ידם בענף עבודה זרה שהוא הכעס, ומה מעשה לחטאתי.

(מרגיפת דבי רבין)

וישיב משה אל ה' ויאמר אנא זוטא העם הזה זוטאה גדולה וגו' ועתה אם תשא זמאתם ואם אין מוונני נא וגו' (לב, לא-לב).

וקשה קושי המפרשים (כלי יקר), במקום שהיה ראוי להיות מליץ יושר להקטין את החטא, הגדיל עוד את החטא מאד. גם קשה בקשתו 'ואם אין מחני נא' מה תועלת יהיה לישראל מזה. אלא יש לומר הפירוש 'אנא חטא' לשון טהרה, כמו תחטאני באזוב וטהרה (תהלים נא, ט).

והענין, לידוע (ע"י רש"י במדבר יט, כב) מצות פרה אדומה באה לכפר על חטא עגל, והיה זה ארז ואזוב סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל עצמו באזוב ויתכפר לו, ע"ש.

וזה הפירוש 'אנא חטא העם הזה חטאה גדולה' אנא טהר העם הזה טהרה גדולה, היינו כמו שנאמר תחטאני באזוב, והיינו במצות פרה אדומה כנ"ל.

והנה ידוע אמרם ז"ל (מו"ק כה א) למה נסמכה מיתת מרים (במדבר כ) לפרשת פרה אדומה (שם יט), לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת, וזה שאמר ואם אין מחני נא והיה מיתת צדיקים מכפרת.

וזהו שנאמר במצות פרה אדומה (שם יט, ז וצ"ע) ויקחו אליך, לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה, ע"ש,

מאת ישראל סג"ל.

המאמר התפרסם בהקדמת הספר נועם אלימלך בהוצאת 'פאר מקדושים'

תחילת זריחתו של המאור הגדול שהציץ זרח והאיר לתבל ולררים עליה, הייתה באחד מפאתי ארץ, בבית רבי אליעזר ליפמן שקבע את מושבו בכפר לאפאחי הסמוך לעיירה טיקטין.

אביו רבי אליעזר זכה לבן כרבינו בזכות מעשה שהיה: באחד הפעמים שעמד ר' אליעזר במסעותיו, בא ה'בעל דבר' לקראתו מחופש בדמות הלך עני, ועל כתפיו נשא משא כבד ביותר. ר' אליעזר נעצר בסמוך לו וביקשו כי יעלה על כרכרתו, אך 'העני' סירב ואמר בעזות זה כ"ב פרסאות שהנני הולך ברגלי ולא אמרת לי מאומה ורק עתה הנך רואני. ר' אליעזר מיהר להצטרף כי זו הפעם הראשונה שהינו רואהו. אך 'העני' בשל. רק את צרורו הכבד הסכים להניח על העגלה ואילו הוא עצמו המשיך בדרכו. בבוא ר' אליעזר למחוז חפצו כבר המתין לו 'העני' וגילה לו את זהותו, והוסיף ואמר כי לנסותו בא ויען כי עמד בניסיון הוסיפו לו עוד שנה על שנותיו למען יוכל לחזור בתשובה שלימה. בשמוע זאת ר' אליעזר נמלך ושב לביתו וקבע את עצמו בבית המדרש מבלי לגלות למשפחתו ובני ביתו דבר, בצאת השנה הופיע שוב ה'בעל דבר' ואמר לו 'אל תדאג כי מבשר טוב הנני והוסיפו לך משמים עוד עשרים שנה על שנותיך, וגם נתנו לך לבחור או עשירות לכל ימי חיך, או בנים טובים שיאירו על פני כל הארץ'. ר' אליעזר ליפמן בחר באפשרות השנייה וזכה בשני בניו הרבי ר' אלימלך ואחיו הרבי ר' זושא.

אף אמו של רבינו הייתה הצדקנית מרת מירל מרוב צניעות שהייתה בה ו'כל כבודה בת מלך פנימה' מעולם לא ראה גוי את צורת פניה, כפי המסופר בפי חסידים על גודל צדקותיה, מידי יום חמישי הייתה יוצאת אל העיר טיקטין הסמוכה בכדי לחלק צדקה לעניים לכבוד שבת. מרוב זהירותה וצניעותה היו מסדרים את העגלה כך שהערל המנהיג בסוסים לא יכל לחזות בפניה.

לימים השתבח רבינו בעצמו בגדול מדרגתו וקדושתו וכשסיפר לו הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב כי הינו זוכה לראות מידי ערב את המלאך הגולל אור מפני חושך ובבוקר את המלאך הגולל חושך מפני אור השיב לו רבינו שהוא כבר בילדותו זכה לראות זאת.

עוד בהיותו צעיר לימים קיים רבינו "הוי גולה למקום תורה" ומביתו נדד לעיר טיקטין שם קנה דעת וחכמה מרבו הגאון ר' מאיר הלוי הורוויץ, המהר"ם מטיקטין. בשנים אלו יגע רבינו בלימוד התורה וקניניה. בזמן שהותו בעיר התוודע רבינו לידידו ורעו הרבי ר' שמעלקע מניקלשבורג, שהיה נכדו של המהר"ם בן בנו ר' צבי הירש מטשורטקוב. ידידות זו שנכרתה אז ליותה אותם ונתמשכה לאורך ימים ושנים.

בהגיע רבינו לפרקו לקחו אל ביתו כחתן, הרה"ק ר' אהרן רוקח שהיה גיסו של המהר"ם מטיקטין. רבינו נשא לאשה את מחברתו בקודש הרבנית הצדקנית מרת שפרינצא. מרוב גודל גאונותו בתורה וגינוני קדושתו הייתה ידו של המהר"ם להכניסו פאר למשפחתו. בימי חרפו התגורר רבינו בעיר שינאוזה ושם הרביץ תורה ולימד דעת בתלמידיו.

באותם הימים כשבת רבינו על מכונו נגה בעולם 'אור שבעת הימים' של מרן קודש הקדשים ה'בעל שם טוב'. שמעו של המאור הגדול הכה גלים בכל קצווי ארץ. שמעו הגיע אף לאוזני רבינו אך הוא לא הלך אחרי השמועות. ועל אף היותו בגל ארבעים בעת פטירת הבעש"ט לא זכה לראות את פניו. בפי חסידים היה מקובל כי לרבינו היה ניצוץ מנשמת הנביא 'אחיה השילוני', והבעש"ט קיבל ולמד תורה מ'אחיה השילוני' ולא יתכן שהרב ייסע לתלמיד.

במיעוט תענוג

בטרם התגלות כבודו ופרסום שמו על פני הארץ, היה רבינו מענה את גופו הקדוש בפרישות יתירה ובסיגופים עצומים, דרך זו השיג רבינו בזכות אחיו הרבי ר' זושא, אשר הוא הלך לדרוש מגדולי דורו איך עושים נחת רוח לבורא, השיבו לו שבמצוות ביקור חולים, והלך הרבי ר' זושא וקיים בשמחה מצווה זו ואח"כ הלך ושימש את החולים בהקדש, ובלילות היה נייער ואמר תיקון חצות, אך עדיין הרגיש בעצמו שלא הכניע את החומר, ונתיישב בדעתו לסבול ייסורים ויצא ליער וישב בין הנמלים העוקצות. וכך סבל משך זמן עד שנתעלה וכשיצא מהיער וראה אדם, ידע והכיר מהותו ובמה הוא מחשב. ואז הלך לאחיו רבינו, וכשהגיע אליו עסק רבינו בפלפול גדול בש"ס ופוסקים עם התלמידים, אחיו לא הכירו כי היו בגדיו משונים מאוד וקרועים, אחר תפילת המנחה, ניגש הרבי ר' זושא לרבינו ואמר לו וכי כך נאה לחשב כל תפילת המנחה ליישב הרמב"ם והתוספות. ושאלו רבינו מנין לך זאת ואמר לו הרבי ר' זושא בא ואראך ויצאו יחד אל היער ונתיישבו על הנמלים והם לא עקצו את הרבי ר' זושא. או אז דבקה נפשו של רבינו באחיו וביקשו בכל עוז למען ילמדו דרך ה' איך משיגים עבודה גדולה ונוראה זו. מאז ואילך נפתחה מסכת שלמה של עינוים וסיגופים שנטלו על עצמם רבינו ואחיו שהצטרפו ברבות הימים ליציאתם לגלות ונדירתם על פני הארץ.

מאז אחז דרכו במשך שבע שנים לעשות גלגולי שלג ושבע שנים אחרות נהג לישב במאורות נמלים שיעקצו את בשרו.

באותם השנים סיגף ועינה רבינו את גופו הקדוש בכל מיני צער ומכאוב שבעולם. אך גם לאחר כל העבודה העצומה הזו לא נח ולא שקט רבינו, אז החל אחיו הרבי ר' זושא להשפיע אליו שיצא עמו לגלות, בתחילה סרב רבינו לבקשת אחיו. לאחר זמן הפציר בו בשנית ברם גם אז לא אבה רבינו לצאת נדוד אולם בפעם השלישית פתח ואמר לו הרבי ר' זושא: מעשה בכפרי אחד שהשתוקק בתשוקה רבה לראות את פני המלך. ברוב מחשבותיו הבין כי המלך יושב בעיר המלוכה ועל כן יעקור מביתו לעיר המלך אולי משם יוכל לראות את פניו. אך מעות להוצאות הדרך לא היו לו, ונפל בדעתו שיהיה חוטב עצים ומהכסף שיקבל יוכל לנסוע לעיר הבירה וכן עשה. כך צבר לעצמו פרוטה לפרוטה מעבודות שונות עד שהגיע לעיר המלוכה. ויהי כאשר בא אל עיר הבירה, סיבב סביב הארמון זמן רב עד שעלה בידו להתקבל למסיק התנורים בבית המלוכה, אולם גם אז לא נחה תשוקתו לראות פני המלך וחורר חור קטן בקיר ודרכו יכל להביט ולראות לפעמים את פניו. באחד הימים סרח בן המלך בחטא חמור, וכעונש נשלח וגורש מעל פני אביו. ביום מן הימים ראה אותו הכפרי ואמר לו תמהני עליך, הלא אני איש כפרי פשוט וממרחקים הגעתי עד הנה לראות פני המלך ובאור פני מלך חיים כי אין תענוג גדול לראות פניו, ואתה אדוני איך בן המלך איך יכולת להעלות על דעתך לעשות דבר נגד רצון אביך שבגין כן תתגרש מראות פניו, היש תמיהה גדולה מזו.

כן אמר הרבי ר' זושא הלא אנכי איש פשוט עושה השתדלות גדולה לחזות בנועם ה' ואילו אתה אחי הלא הנך בן המלך, איך לא תרצה לבוא עמי להיות נע ונר לעשות רצון העליון לסובב על פני העיירות והכפרים לזכות את אחינו בני ישראל ולהחזירם למוטב.

כשמוע רבינו את הדברים הללו יוצאים מפי אחיו הקדוש נעתר לו ויחד יצאו לדרך הארוכה לגלות על פני הערים, להשפיע טובה וברכה ליושבים בהם ולטעת אמונת אומן בליבות אחינו בני ישראל לחזק ברכי כושלות וללמד את בני יהודה קשת.

כלי גולה עשי לך

עוד בימי חרפו כיתת רגלו הוא ואחיו הק' מ' הרב רבי זושא מאניפולי ז"ע ללכת מעיר לעיר וממדינה למדינה וכל מגמתם בדרך עברם היה אך להשיב רבים מעוון לעשות בעלי תשובה לטהר ליבות בני ולנטוע בקרבם יראת שמים ואהבתו ב"ה וב"ש ודבריהם הקדושים לא חזרו

ריקם כי רבים השיבו מעוון ועד היום הזה דבריהם חיים וקיימים בתוכנו ויזהירו כזוהר הרקיע וכעצם השמים לטוהר.

בצאתם לדרך זו, נפתחה תקופה חדשה בחייהם, מסכת הגלות. בה לא צעד עוד איש לפניהם, במשך תשע שנים צעדו האחים מעיר לעיר ומכפר לכפר בגשם ובשלג בקור ובחום, מחסור ורעב היה מנת חלקם לא אחת נחשדו שגנבו דבר מה, אך כל אלו לא מנעו ממשימתם, לתקן עולם במלכות שדי. טעם נוסף היה כמוס במדעיהם בצאתם לדרך זו כי הלא "גלות מכפרת על הכל". ועל כן קיבלו על עצמם עול גלות לסגף את רוחם ולטהר את נפשם. אך טעמם העיקרי היה לטובת הרבים ויעידו על כך דברי הרה"ק בעל ה'שפתי צדיק' "שמעתי מפי צדיקי רבותינו הק' ז"ל כשהיו מסבבים במדינה האחים הק' רבי אלימלך ורבי ר' זושא, ועשו הרבה בעלי תשובה".

מסכת שלמה ודרך עבודה ניתן ללמוד ולמצוא באותם שנים בהם הלכו האחים הק' בגלות, התבוננות רבה יש להתבונן במעשיהם מאותם הימים.

באחד הימים להליכתם נקלעו האחים הק' לאחד האכסניות הפזורות בדרך, בו בערב התקיימה בפונדק מסיבת התהוללות של איכרים שיכורים. רבינו ואחיו לא שתו ליבם להמולה המתחוללת, ופנו לנום תנומה קצרה על יד התנור, בכדי שיוכלו לקום לתיוקן חצות. לאחר שטוב ליבם של האיכרים עוכדי האדמה ביין. ליבם היה מבושם כהלכה, הציע אחד מהם, הנה העניים העלובים הללו ירקד האחד לפנינו וישמח אותנו. תפסו אותם המגושמים ברבי ר' זושא וציווהו רקוד, על כל ריקוד וריקוד טפחו בו הללו בידיהם הגסות, והרבי ר' זושא קיבל את הכל באהבה. לאחר שבאו הללו על סיפוקם, הניחו לו והוא שב לפינתו לתת מנוחה לעצמותיו. הציע לו רבינו למה הנך צריך לסבול הכל לבדך, אנא, החלף עמי את מקום השכיבה ובפעם הבאה ייקחו אותי, מתחילה סירב הרבי ר' זושא אך רבינו הרבה לשדלו עד שנעתר לו. לאחר זמן אזורו האיכרים כוח ונתנו עיניהם שוב ביהודים השוכבים, אך אז נמצא אחד מביניהם שאמר מה פשעו של היהודי ששוכב בחוץ לרקד לפנינו, הפעם הזו ניקח את חברו שירקד אף הוא. הצעתו נתקבלה בלב המתהוללים, ושוב נלקח הרבי ר' זושא לרקד לפני השיכורים.

גחן הרבי ר' זושא לאחיו ואמר: רואה אתי אחי אין אדם ארון לעצמו, מי שנתחייב מלקות לא יפטר מהם על ידי שישה את מקומו.

דרכם בקודש של רבינו ואחיו הק' הייתה כי בכל פעם שראו פגם או עבירה ועוון על פני אחד מישראל. לא היו מוכיחים אותו ישירות אלא היו גוערים אחד בשני, אוי, אחי איך עשית עבירה כזו וכזו. או שהיו אומרים 'מה לך אלימלך' או 'מה לך זושא איך הרהבת עוז בנפשך לעבור עבירה כזו, מה תשיב לבואך ביום הדין וכהנה וכהנה, עד שהשומע היה מתחיל להרהר הלא גם אני עשיתי כן, ומה אשיב שולחי דבר. ועל ידי זה ממילא עשה תשובה.

לימים סיפר הרבי ר' זושא: כי באחד הימים להליכתם בדרך, אחוז שניהם ביום השלישי לתענית הפסקה, כפור נורא שרר בחצות שלג ניתן ארצה, ורוח מקפיאה נשבה על פניהם, מרוב גשם וקור התפוררו הנעליים שעל רגליהם וברגליים יחפות הלכו על האדמה הקפואה, עד כי החל לשתות דם מהרגליים החשופות. לאחר מהלך של שעות מספר מצאו האחים מחסה בישוב על אם הדרך בו ניתן היה לשהות עד תשון הסערה. עם רדת החשיכה נפנו לטעום דבר מה בכדי להשיב את נפשם. נפנה הרבי ר' לנום תנומת לילה בטרם יקומו לתיוקן חצות. אך אז נשמע קולו של רבינו האומר. 'זושא! זושא! הלא צריכים להיות ממארי דחושבנא!'. אכן כדבריו השיב לו הרבי ר' זושא. נטל רבינו נייר והחל לרשום לעצמו את כל העבירות שעבר עליהם באותו היום, עד שמנה מאה ועשר עבירות. עמד רבינו והתוודה בבכיה רבה, ושב על כל העוונות בתשובה שלימה, ולא זו משם עד שנמחלו כל אותם עוונות.

באחד הימים להליכתם נזדמנו למלון אורחים בדרך וכדרכם הנסתר החלו למנות את העוונות והפשעים שעברו כביכול באותו היום, ובין העוונות של הרבי ר' זושא נמצא כי לא הגיה מעולם את התפילין שלו, וכדרכם דיברו איש אל אחיו החלו להוכיח זה את זה היתכן שעד היום הנחת תפילין שאינו מוגהות כדן, תוך כדי דיבורם ניגש אליהם בעל האכסניה וסיפר כי היום הזה נזדמן לביתו מגיה תפילין שבדק את תפיליו ונמצא כי הפרשיות שהונחו בהם היו פסולות מעיקרם וכל ימיו לא הניח תפילין כדן, והרי הוא בבחינת "קרקפתא דלא מנח תפילין". ציוה רבינו את אחיו שילך לטבול ויכתוב לו פרשיות וימשיך בהם הארות על כל השנים שלא זכה להניח תפילין וכך יאירו לו הפרשיות החדשות על כל השנים בהם החמיץ את המצווה. נענה הרבי ר' זושא וכתב לו פרשיות חדשות. לא ארכו הימים ואותו אכסנאי נסתלק לעולמו, אותם ההתפילין התגלגלו לידיו של הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, מיד שאחז בהם אמר: 'כי קדושה מיוחדת הוא חש כאן ויש לברר את מקורה'. (לאחר חיפוש וברור עלו על עקבות הסופר)

בדרכם הנסתר בה צעדו והסתתרו מעיני הבריות ובה אחוז דרכם, קיבלו האחים לא אחת מנת יד, מאת בעלי הבתים בהם התארחו, אחת הפעמים אירעה בעת שהתארחו באכסניה כפרית, עוד בטרם האיר הבוקר המשיכו האחים בדרכם לעיר אחרת, אך באותו האכסניה נגנב כיכר לחם. בעל הבית חשד ברבינו כי הוא גנב את הכיכר ושלח את משרתו להפליא בו את מכותיו, המשרת הנכרי יצא לדרכו ובתוך זמן קצר מצא את רבינו ומיהר להפליא בו מכות נאמנות. באותה שעה פרצה דליקה באחוזת, בעל האכסניה הרהר לעצמו שמה הגיע זאת לידי עקב החשד הלא מוצדק באותו עני ללא יסוד. מיד רתם את סוסו להשיג את משרתו ולהניאו משליחותו אך בדרכו כבר פגש את המשרת בשובו, תוך שהוא מהלל כי עשה את שליחותו על הצד היותר טוב. בעל האכסניה הצטער מאוד ומיהר למקום שעמד רבינו, כאשר התקרב אליו ראה את רבינו נשען על גזעו של אילן, מולקה וחבול מכף רגל ועד ראש ונושא תפילה השמימה. 'רבונו של עולם לא אעמוד להתפלל תפילה מנחה עד שתכבה האש מבית האכסניה'. כששמע זאת בעל האכסניה השתטח לפני רגליו וביקש את מחילתו על התנהגותו הרעה. אך רבינו השיב לו. עוד לפני בואך מחלתי לך מחילה גמורה, ואף התפללתי שלא יאונה לך כל רע.

ביזיונות רבים נחלו האחים הק' בימי גלותם, לא אחת ספגו מכות, אך האחים קיבלו עליהם את הדין באהבה. באחת הפעמים הגיעו לעיר בעלז. ולא מצאו מקום ללון בו כי אם בבית המדרש של העיר. דרכם הייתה להסתיר את מעשיהם ובעת שהיו הכל לומדים היו הם משימים עצמם כנחים ונרדמים ובזמן שנפנו בני העיר לבתיהם, קמו רבינו ואחיו ועסקו בתורה עד שהגיעו ראשוני המתפללים ואז מיהרו לשכב חזרה ולהיראות כישנים. התנהגות זו הייתה לצנינים בעיני אחד מבעלי הבתים שהשכים קום ומצא את רבינו שוכב על מקומו. בדעתו השיג כי אין הוא אלא 'ארחי פרחי', ניגש אליו ועוררו, אך רבינו עשה את עצמו כאינו מבחין, כאן פקעה סבלנותו של אותו אחד, והוא הרים ידו והכה את רבינו מכה הגונה.

באחד הקהילות אליהם הגיע רבינו בדרכו הציג רבינו את עצמו כ'מגיד' וביקש רשות לשאת דברים בבית המדרש, מתחילה סירב ראש הקהל לבקשה אך אבנר בנו הצעיר של ראש הקהל, נכח באותו מעמד והפציר באביו כי יתן לאותו יהודי לדבר לפני באי בית המדרש. משנאספו כולם עלה רבינו על הבימה, הביט כה וכה ואמר מריח אני כאן ריח לא טוב, והחל להוכיח את שומעי דברו. הללו שהדברים לא נעמו להם כלל התרגזו ביותר ואיימו כי יכו את ה'מגיד' באם לא יפסוק מדבריו. רבינו נאלץ לפסוק מדרשתו ומיהר לנוס מהעיר, אך בני העיר החלו לרדוף בעקבותיו. הוא יוצא והם נכנסים מחצר לחצר ומסמטא לסמטא עד שהגיעו לאחד החצרות בה נמצאה פרצה חמורה. עזבו הכל את רבינו ונפנו לטפל בחוטאים. אך רבינו

בדרכם. עד שנעמד למולם והזהירם כי באם לא יסורו מכאן אז אהפוך את כל דייטשלאנד לחסידים. או אז פנה רבינו לאחיו ואמר: באם כן בא נברח מכאן מהר כי אינני חפץ בחסידים של הבעל דבר. וחזרו לאחוריהם. והנה בכל מקום שהיו האחים הק' היו קהילות מלאות יראים ושלמים ומהעיר אושפיצין והלאה היו כבר רובם ככולם משכילים כבכל ארץ אשכנז.

דברים דומים מביא בעל ה'שפתי צדיק' בספרו על מעשה זה: שמעתי מפי צדיקי רבותינו הק' ז"ל, כשהיו מסבבים במדינה, האחים הק' רבי אלימלך והרבי ר' זושא, ועשו הרבה בעלי תשובה, ובא היצר הרע בדמות שחור, ועמד לפניהם כחומה משמים עד לארץ, ואיים עליהם שלא יתפרדו לבל לילך עוד ביחד, אזי יפנה מכל עסקיו, ורק עליהם להכשילם ח"ו, ומאז, לא ראו איש לאחיו כל ימי חייהם.

לאחר רבות בשנים היה אותו מקום בו ניצב הס"מ למול רבינו ואחיו הק'. למקום המוכן לפורענות ובשנות הזעם בה בעיר עמד המחנה הנורא אושוויץ שבו עלו על המוקד רובא ורובא מששת מיליון הקדושים.

בסוד חסידים

עוד בימי לכתם בגולה הגיעה לאוזנם השמועה אודות החסידות ועל בית מדרשו של המגיד ממעזריטש. היה זה עת אשר חלפו דרך העיר זעליחוב בה כיהן כרב העיר הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב. היות והשעה בה הגיעו אל העיר הייתה מאוחרת, כל בני העיר כבר נמו את שנתם, רק מביתו של רב העיר בקע האור, האחים התקרבו לביתו ונכנסו לשם. הרה"ק ר' לוי יצחק קיבלם בשמחה, האכילם והשקם והציע להם מטות לישון. משנפנו רבנו ואחיו לישון אמר אחד לשני מי הוא הרב הזה אשר 'אליהו הנביא' רגיל אצלו, כששמע זאת הרה"ק ר' לוי יצחק, הבין כי אין אלו אנשים פשוטים, ומיד נפנה אליהם ושאלם 'האם אין אתם אותם אחים העורכים גלות ברחבי המדינה'. 'הן'! השיבו האורחים. חזר הרב ושאל 'היודעים אתם ללמוד בתורת הנגלה והנסתר'. 'הן'! השיבו האחים שוב. 'וכוונת ברכת המזון הגם יודעים אתם'. 'אכן'! חזרו רבינו ואחיו בשלישית. 'אם כן הבה ונשמע', ביקשם רב העיר. האורחים החלו להשמיע את הכוונות. משסיימו לומר, נענה לעומתם הרה"ק ר' לוי יצחק והחל לומר את הכוונות בהארה מיוחדת במינה. האחים בשומעם זאת התפעלו מאוד מהדברים ומהצורה בה נאמרו. לתמיהתם השיב להם הרה"ק ר' לוי יצחק סעו למעזריטש ושם תוכלו ללמוד מפי רבנו הגדול המגיד, ותחי נפשכם.

אכן הרבי ר' זושא הצטרף אל הנוסעים לחצרות קודשו של המגיד ממעזריטש, היה זה בעת אשר ביקר אצל דודו אחי אביו רבי אלימלך פילט מלאנצקריין ששימש בקודש אצל המגיד ולאחר שראה את פני המגיד החלה רוח הקודש מפעמת בקרבו, והחל לעבוד את הבורא בהתפשטות הגשמיות, והסיח את דעתו מכל ענייני העולם הזה. באחד הימים הגיע הרבי ר' זושא לרבינו שהיה דר בשינאווא, מרוב פרישותו והתבדלותו מענייני העולם הזה, בא לבוש בבגדים בלים וקרועים. רבינו התבייש באחיו ושלחו להתאכסן בבית אחד מבני העיר. אך הרבי ר' זושא למד בקולות וצעקות כדרכו וערך תיקון חצות, עד שהוכרחו לשלחו משם חזרה לבית אחיו. רבינו הזמינו לאכול על שולחנו אך הוא לא חפץ לאכול בשר מבלי שיראה תחילה את סכין השחיטה. קראו לשוחט העיר להראות את סכינו, אולם הוא לא הוטב בעיני הרבי ר' זושא, השוחט השחיתו שוב ושוב, ועדיין לא הוטב בעיניו, רק בפעם האחרונה נמצא הסכין חלק וכשר. לפליאת אחיו מה נשתנה הפעם הזו מכל הבדיקות. השיב כי עד עתה היה השוחט בגאות, וגבה לבב תועבה היא, רק בפעם האחרונה היה לב נשבר ונתקבל לרצון. כשמוע רבינו את הדברים יוצאים מפי אחיו החלה רוח הקודש לפעמו וביקשו שיקרבו לדרך זו.

אולם עדיין לא הסכין רבינו להניח את דרך עבודתו ולנסוע אל המאור הגדול ששכן במעזריטש, עד שעמד עליו אחיו והרבה כנגדו

המשיך לנוס על נפשו, בהניחו כי הקהל בעקבותיו, לאחר פרק זמן שהסיק כי התרחק דיו נוכח כי אבנר בנו של ראש הקהל עדיין בעקבותיו. פנה אליו רבינו ואמר הנח לי, מה רצונך ממני. בקול רועד השיב לו אבנר, מכיון והפסדם את דמי הדרשה, חפצתי לשלם לכם מכיסי את השכר אותו הייתם אמורים להשתכר והרי לכם פרוטותי שצברתי, והן חסכוני הזעומים, שיהיו להוצאות הדרך שלכם.

ה'מגיד' – רבינו נטל את המעות ובירך את הנער. לאחר שנים רבות, גדל אותו עלם לבר אוריין ושמעו יצא לתהלה, וזכה לבוא בקשרי שידוך עם אחד מנכדי רבינו. בחתונה שהתקיימה בעיר זארנובצא בה נטלו חלק כל גדולי הדור, היסב בראש המסובים הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מאפטא בעל ה'אוהב ישראל'. לאחר החופה נפנה אל המחזן ר' אבנר ושאלו מה הזכות שעשה בגינה זכה להשתדך עם זרעו של הרבי ר' אלימלך. התעמק ר' אבנר במחשבותיו וניסה לדלות מעשים שונים שעשה בימי חייו, אך על כולם הגיב ה'אפטער רב'. לא זו המצווה בגינה זכיתם לזכות זו. עד שנזכר מסיפור זה, מיד שאלו ה'אפטער רב', איך היה ראה אותו ה'מגיד'. עמד ר' אבנר ותיאר את מראהו. כששמע זאת הרב מאפטא, אורו פניו ואמר מעתה מבין אני מה זכותו של המחזן שזכה להשתדך בזרעו של הרבי ר' אלימלך. ובגין ברכתו שבירך אותך אז זכית להשתדך עמו.

כל מקום אשר דרכה כף רגלם נותר רישומו בקודש אפילו לאחר שנים ארוכות, שנים רבות מאז שאחזו דרכם במקומות הללו העידו צדיקים על קדושה יתירה שמורגשת במקומות בהם היו. כן היה עם הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר בעת אשר חלף על פני העיר טשעפלובר, בהגיע עת המנחה נכנס לבית הכנסת להתפלל ונעמד באחת מפינות הבית כנסת להתפלל. כשסיים תפילתו, ניגש אל בני העיר ושאלם האם הנכם יודעים מי התפלל במקום זה, כי הרגשתי קדושה גדולה בזוית זו. נענה זקן אחד מתושבי העיר כי הרבי ר' אלימלך פעם עבר דרך העיר ועמד במקום זה לתפילת המנחה. כששמע זאת הרה"ק ר' יחזקאל אמר אכן כן עד עתה מורגש שם גודל קדושתו.

אף בעיר מלאווה מקובל היה מאת הרה"ק ר' אברהם מטשעכנוב כי לא ישנו את מקום בית הכנסת ממקומו בגין שהאחים הק' הרבי ר' זושא והרבי ר' אלימלך התפללו בו בעת הליכתם בגולה.

לעת אשר כבר אחזו האחים הק' דרכם בסוף ימי גלותם נקלעו לעיר לינסק בה התגורר הרה"ק מנחם מנדל מלינסק. טרם בואם אליו התגלה להם כרוז משמים כי בעיר זו הגיעו לסוף ימי גלותם, ומכאן יכולים הם לשוב לביתם. האחים נהגו כמנהגם עד עתה ובאו לבית רב העיר. כאשר התראו לפניו, אחזו הרה"ק ר' מנחם מנדל באמצע השיעור שמסר לתלמידיו והיות וחשבם לעניים נתן להם פרוטה והפטיר 'קחו ולכו הלאה'. כשמוע זאת רבינו ואחיו הבינו כי הוא כשגה היוצאת מפי השליט והאריכו את דרכם בעוד שנה תמימה.

בתום השנה ההיא ביקש רבינו סימן מתי הגיעו ימי סוף גלותם והנם יכולים לשוב לביתם. ונגלה לו כי סימן זה יהא מסור בידם, כאשר יכו אותו מכה רבה, אז הגיע הזמן לשוב לביתו ובאו ימי גלותו לסייומם. באותה השבת הוזמן לאכול בבית בעל מלאכה אחד, ואשת בעה"ב ציוותה את רבינו כי יאחז בקרדום לחטוב גזרי עצים לרסיסים לצורך בישול מאכלי השבת. רבינו הרים את הגרון לצורך ביקוע העץ, אך היות והיה גבה קומה פגע הקרדום בנברשת שבתקרה ונשברו מספר קנים ממנה. כראות בעל הבית את הדבר הזה התנפל על רבינו והכה אותו מכות נמרצות. אכן עוד באותה שבת נהרו אליו כל בני העיר ויצא שמו לשם ותהילה ונתפרסם כמנהיג בישראל.

כל המקום אשר דרכה כף רגלם של האחים היה קודש, בהליכתם בגלות בכל ארץ העמים פעלו לטהר ולזכך את המקומות הללו, ובכל המקומות בהם נדרו הלכו, נותר רושם של קדושה לדורות הבאים. מקובל בפי צדיקים כי בעת שבאו האחים אל העיר אושפיצין אשר שכנה על גבול גליציה ודייטשלאנד, חפצו להמשיך משם דרכם לארץ גרמניה להמשיך בעבודתם הקדושה. אך נתייצב למולם הס"מ ולא נתנם עבור בגבולו, אך האחים לא הטו אוזן אליו והמשיכו

מיוחד באכסניה ללכת לישון מחולשא דאורחא, לאחר זמן רב שלא הקיץ משנתו אמרו החסידים איש על רעהו, חרפה היא לנו שהאיש אשר ממלא את מקום הרבי ר' בער, יישן כל כך הרבה שעות. ביקשו מאחיו הרבי ר' זושא שילך להקיצו, ומיד שהניח את כף ידו על המזוזה הקיץ רבנו משנתו, והדבר היה לפלא בעיני הרואים ושאלו את הרבי ר' זושא מה פשר הדבר. והשיב להם כי אחיו אינו מסיח מנגד עיניו אפילו לרגע קט את מראה ה'שיותי', וכשהולך לישון הוא סומך על המזוזה שבחדר, כאשר נתכסחה המזוזה לא היה יכול עוד אחי הקדוש לישון והיה מוכרח להתעורר משנתו לציר נגד עיניו צורת ה'שיותי'. כששמעו זאת בני החברייא אמרו אם כן ברוך ה' שלא הניח אותנו כצאן בלא רועה, והוא באמת ראוי למלאות מקום הרבי ר' בער ז"ע.

מעת אשר נטל רבינו המשרה על שכמו היה טרוד במלאכת הקודש, לקרב ולהאיר להמון העם הבאים עדין את דרך עבודת ה'. לבית מדרשו שבליו'ענסק החלו נוהרים רבים מכל רחבי ארץ, והמקום הצר לא יכל היה להכיל את ההמונים שצבאו על הדלתות יומם ולילה, רבינו היה אומר על כך 'כי על ידי הדוחק אשר דוחקין את עצמם אצל הצדיק נפטרין מדחקות של עניות'.

צדיקים בדורות הבאים חרדו וכיבדו כבוד רב כל מי שזכה לראות את פני קודשו של הרבי ר' אלימלך, בצוואתו כתב רבינו כי כל מי שראה פניו לא יצא מן העולם ללא תשובה.

אף אנשים פשוטים היו עושים את דרכם לליו'ענסק בכדי למצוא תיקון לנפשם, בימי הנהגתו של רבינו יצא אור החסידות שנהג עד אז בין יחיד סגולה בדורו של הבעש"ט והמגיד, לכלל הציבור והעם שבשדות, או אז החלה להתפשט החסידות להמון העם, ודרך זו נמסרה לכל הרוצה ליטול את השם, זו הייתה דרכו של רבינו הרכין להם שמים העליונים. את השינוי שנוצר רואים אנו מדברי קודשו של בנו הרה"ק ר' אליעזר ב'אגרת הקודש' שם משיב למתנגדי החסידות באריכות את כל דרך החסידות וכל השינויים שהונהגו על ידיו, בין שורות המכתב מסביר הוא, את נושא התקרבותם של פשוטי עם לחסידות שכידוע לא כל מוחא סביל דא ובלשונו הזהב כותב: "אם תקשי לך הרי יש כמה אנשים שאינם במדרגה זו כאשר כתבת, ואף על פי כן מתפללים נוסחא זו, ומתחברים לחסידים עליונים, וגם הם נקראים בשם חסידים, הנני אומר לך הנה מצינו בשירת הים שכתוב "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" והנה כל ישראל לא יכולים בוודאי, שיהיו כולם במדרגה זו של משה, ושיקבלו את התורה על פי מדרגת הנבואה, אך מחמת שהאמינו במשה והתקשרו בו, והוא היה משפיע עליהם רוח קדושה, והיו כאילו הם גם כן במדרגה זו, ועל ידי זה יכלו לקבל את התורה, על ידי אחדותם והתקשרם במשה". והנמשל מובן מאליו.

דרכי העבודה

ועונה גדולה מכולם

בראש תרומת מידותיו של רבינו ניצבה מידת הענווה, התבטלותו מכל וכל בפני כל יציר נוצר, הייתה לשם דבר. פעם איקלע הרה"ק ר' שניאור זלמן מלאדי בעל התניא לבית אחד מגדולי הדור המתנגדים לחסידות, ותחת הספסל היה מושלך בביזיון הספר הקדוש נועם אלימלך, בעל התניא נחרד ונרעש למראה עיניו, שאלו בעל הבית, 'ההכרתם את מחבר הספר', 'הן', השיב בעל התניא והוסיף 'בטוחני בו שאף אם הייתם מטילים את המחבר עצמו תחת הכסא לא היה מגיב מאומה'.

זמן מה לאחר עלות נשמתו הטוהרה של רבינו לגנוי מרומים, שח הרה"ק ר' ישראל המגיד מקוז'ניץ ליושבים במחיצתו. כי כעת נתבקש רבינו לבית דין של מעלה, ושאלוהו מה היו מעשיו בעולם הזה. והשיב, לא למדתי לא התפללתי ולא ולא... פסקו את דינו ללכת לגיהנום. אלך, השיב רבינו. מסרו לו מלאך להוליכו כמובן לגן עדן למקום המתוקן לו, אך הוא בתומתו סבר שפניו לגיהנום. כיון שנכנס

דברים באופן של סיפור ומשל עד שקיבל עליו את דרך החסידות וכך סיפר לו: במדינה רחוקה היה באחד מהעיירות בעל מלאכה פשוטה שנתלקחה בלבו אהבה עצומה לראות את פני המלך אך מחמת מגוריו בריחוק מקום, גמר בלבו למכור כל חפציו ולעקור לעיר המלוכה. בבואו לעיר הברירה ניסה את מזלו בחיפוש התמנות בבית המלך, והוצע לו תפקיד מסיק התנורים, כמובן שהוא נעתר למלאכה. ומאז קיבל המשרה על שכמו פעל בכל עוז לסדר את החימום בבית המלך, באופן הנאות ביותר. ביום מן הימים הבחין המלך כי המזג בבית הינו טוב ונעים במיוחד, ושאל את שריו מה השינוי לטובה המורגש בפלטין לאחרונה. השיבו לו רבי המלוכה כי ישנו כפרי אחד הדואג ומתאמץ מאוד לסדר את חימום הבית בצורה הנעימה ביותר, בכדי שלמלך יהיה תמיד חם ונעים. כשמוע המלך הדברים האלו ציוה את משרתיו, הביאו לפניו את מסיק התנורים. כבוא המסיק לפני המלך, שאלו מה רצונך כי אתן לך על פועלך. ויען הכפרי, לא אחפוץ מאום כי אם לחזות בפני המלך בכל עת שאחפוץ. השיב המלך בקשה זאת לא אוכל למלאות, אלא אצווה כי יחוררו חור בקיר ודרכו תוכל להביט. וכן עשו. ביום מן הימים חטא בן המלך לאביו וגורש מאת פניו, אך מרוב השתוקקות של הבן לאביו ביקש הבן ממסיק התנורים כי יאות לו להביט דרך החור המתוקן לו על פני אביו המלך. ענה המסיק על הבן, נחא אני אדם בער ופשוט איך יכולני לבוא אל היכל המלך להקביל פניו ומביט אני דרך החור אך אתה חכם בכל חכמה ומהיושבים ראשונה, לך בקש את סליחת אבך ותוכל לשבת בהיכלו. ככלות הרבי ר' זושא את דברי משלו. נענה ואמר: מילא אני צריך אני לעבוד עבודה קשה עד שאזכה להתקרב. אך אתה תלמיד חכם מופלג אינך צריך לכל זאת רק תראה להשיג על דיבורך תורתך ותפלתך ואז תהיה מהיושבים ראשונה במלכות, והעצה היעוצה כי תקום ותיסע להקביל את פני המגיד ממעזריטש שיורך את הדרך תלך בה. כשמוע רבינו את הדברים יוצאים מפי אחיו הק גמר בדעתו לחבור אל הנוסעים לחצר הקודש.

מאז נדבקה נפשו של רבינו בעדת החסידים ובמגיד ממעזריטש העומד בראשה, אשר מאז פטירת הבעש"ט לשמי מרום "נטלה שכונה מקלה ותרמילה ונודדה מהרה"ק הבעש"ט ז"ל להרה"ק המגיד ז"ל".

באחד הימים בעת שהותם בהיכלו של המגיד נתגלע ויכוח בין רבינו ואחיו מה הוא אופן הנכון והראוי לעבוד את הבורא, אחד מהם סבר כי העיקר שיהיה האדם מקודם שפל רוח בתכלית ומתוך שפלותו יכיר גדולת הבורא, והשני אמר בהיפך שיסתכל מקודם בגדלות הבורא ומתוך זה יבוא להכרה האמיתית בשפלותו. ושאלו את הרב המגיד שיכריע ביניהם ואמר כי אלו ואלו דברי אלוקים חיים, אך מדרגה זו שחושב קודם שפלות עצמו הוא מדרגה הגדולה מחברתה. מבין כל גדולי התלמידים שגדלו והסתובבו בבית המדרש. הועיד המגיד את רבינו לממשיך דרכו העיקרי. ובית מדרשו שבליו'ענסק היה בית ועד לכל מבקשי חכמה בינה ודעת. ובין כתליו הסתובבו כל גדולי אדמו"רי פולין.

במשא העדה

עוד בחיי המגיד הועיד את גדולי תלמידיו להפיץ את תורת החסידות על פני הארץ ולישא את בשורתה בכל רחבי תבל. לכן נבחרו הרה"ק ר' מנחם מנדל מוויטעבסק אשר נשלח למדינת רייסין. הרה"ק ר' אהרן הגדול מקארלין נשלח לליטא. הרה"ק ר' נחום מטשערנובל למחוז וואהלין ואילו רבינו נשלח לליו'ענסק שבגליציה

להאיר לארץ ולדרים עליה. אף שהיו תלמידים רבים שפתחו את בית מדרשם לאחר פטירת המגיד לשמי רום, עדיין נחשב רבינו כממשיך דרכו העיקרי של רבו המגיד הגדול ממעזריטש. לאחר כלות ימי האבל ביקשו התלמידים למנות אלוף לראשם, והסכימו כולם לקבל עליהם לרב ומנהיג את הרבי ר' אלימלך ונתנו כתר מלכות בראשו ואמרו יחי אדמו"ר הרבי ר' אלימלך. ויהי בנוסעם לדרכם, שקעה השמש והוכרחו לשבות במלון אורחים, ונתנו לרבינו חדר

להיכן שנכנס אמר, ראו איזה בורא טוב ורב חסד יש לנו, אם כך נראה הגיהנום איך נראה הגן עדן!... ואף בדבריו שנאמרו לדורות מזרז ומעורר רבינו את הבאים בשערי אודות מידת הענווה, ובליקוטי שושנה כותב רבינו "אם ידע בעצמו שהוא עובר השם דהיינו שידע שהוא עוסק בלימוד ובמצות צדקה וג"ח וכדומה ע"ז יכול לבוא לידי פניה... רק צריך האדם שלא יעלה על לבו כלל לחשוב מחשבת מעשיו הטובים... ואדרבה לא יוטבו בעיניו כל מעשיו* וזהו הצנע לכת".

הורית דרך תשובה

עוד בימי גלותם של רבינו ואחיו שמו למול עיניהם את עבודת התשובה, בדבריהם המעוררים והזורדים עד חדרי בטן היו מחזירים בתשובה שלימה, יהודים תמימים שבצוק העתים שכחו צור מחצבתם. בערבו של יום היו מסכמים ביניהם את העברות שכיכלו עברו באותו היום, אף בימים הקשים והמפרכים בהם שרכו רגליהם. בטרם עלותם על יצועם היו מונים את 'חטאיהם'. לימים סיפר הרבי ר' זושא כי באחד הימים עלה בידו של רבינו להגיע לסך מאה ועשר עבירות אשר בהם נכשל באותו יום.

אלא שלא רק באותם הימים נהגו כן, גם בשנים שהאיר העולם מכבודם המשיכו בדרך זו, באחת השנים לעת סיום היום הקדוש, לאחר שסיימו תפילת נעילה ועמדו להתפלל תפילת מעריב, עמד רבינו בברכת 'סלח לנו' ותהה לעצמו. הרי כעת סיימנו תפילת נעילה ואם כן על מה מבקשים סלח לנו. העמיק רבנו במחשבותיו ומצא שהספיק 'לחטוא' בין סיומא דיומא דצלותא לברכת 'סלח לנו'. ארבע מאות עבירות, ואם כן ודאי שיש על מה לחזור בתשובה ולבקש סליחה.

בספר מאור ושמש מביא "וכן שמעתי מאדמו"ר הרב בוצינא קדישא איש אלוקי מו"ה אלימלך זצוק"ל שאמר שעשה תשובה על חטאת ימי הנעורים וגם על מה שחטא בהיותו במעי אמו וציער אותה אז". בילדותו של הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנא, נזדמן לו להיות בעיר ליזענסק, בדרכו חלף על פני חדרו של רבינו וראה שרבינו מושיט את ידיו על שני הנרות שעמדו שם, למחרת חלף שוב וראה את רבינו נותן את ידיו הקדושות לחסידים שוחרי פניו כלא אירע דבר, הדבר היה לפלא בעיניו, וניגש לשאול את רבינו בעצמו על הפלא מדוע לא יבער הסנה. השיבו רבינו. כי הוא מסגף ומענה את עצמו על שבהיותו יונק משרי אמו היה מטפח ומכה בהם ולכן הוא מייסר ומצער את גופו וידיו על כך. לימים פירש על כך הרה"ק ר' יהושע מאוסטרבה בנו. כי זה הפירוש "עשה למען יונקי שדים שלא חטאו וגמולי חלב שלא פשעו" עשה בזכותם של אותם צדיקים שתיקנו את העבר, גם על זמן שלא היו ברי חטאין.

כה מופלגת הייתה זהירותו של רבינו במידת התשובה, אפילו על עבירות אלו דקדק בעצמו בשבע בדיקות וסיגף את גופו הקדוש בכל מיני עינוים ועל כך יעידו הדברים שסיפר הרה"ק ר' יוסף מאיר מספינקא. באחד הימים יצא רבינו מחדרו נאוה קודש, למולו באה ביתו ועל ידיה עולל קטן, הפעוט צווח ובכה והכה בידיו ורגליו באמו. ראה זאת רבינו ונחרד, הרי הוא עובר על "מכה אביו ואמו". אמו של רבינו שעמדה באותו מעמד נענתה ואמרה, 'הלא גם אתה עשית כן בהיותך בגיל'. 'האמנם, כך עשיתי בהיותי תינוק', אמר רבינו בחרדה. 'הן השיבה לו אמו כך עשית. שמע זאת רבינו ולא נחה דעתו עד שנחפז לעבר בית המרחץ, שם הניח את ידו בתוך האש הגדולה שבערה תחת יורת המים ואמר 'היד שהכתה את האמא תשרף באש'. וידו נשרפה, והיה אומר רבינו לבאים בשעריו, הסבורים אתם שזו היד בה נבראתי, אין זאת כי אם יד חדשה שהשי"ת ברחמי הרבים ברא עבורי מחדש.

דברי הצומות

דרכו הנשגבה ועבודתו הרמה של רבינו הייתה ליתן בצום נפשו, ותמיד כסדרן היה רגיל להתענות בתעניות ארוכות וממושכות. העיד על כך הרה"ק ר' חיים בעל הדברי חיים מצאנז. כי מאברהם אבינו לא היה מי שסיגף את עצמו כמו הרבי ר' אלימלך מליזענסק. הרה"ק ר' חנה מקולשיץ מסר משם זקינו הרה"ק ר' יחזקאל משינאוה כי רבינו קיים בעצמו את תשובת הקנה במשך כ"א שנים. שבע שנים עבור עצמו. שבע שנים עבור בני דורו. ועוד שבע שנים אחרות לדורות הבאים.

אך עינוים וסיגופים אלו נהגו רבינו ואחיו בבחינת הוראת שעה, ואילו לדורות הבאים אסרו זאת מכל וכל, פעם הגיע לאחיו הגאון הקדוש בעל הקול אריה מבערגסאז, על אודות אחד מגדולי דורו הנהוג בתעניות וסיגופים. נחרד ואמר: הרבי ר' אלימלך מליזענסק אמר: אני ואחי רבי זושא, סיגפנו את עצמנו בעד כל ישראל עד ביאת הגואל! כדי שכל יהודי באשר הוא, אשר ירצה לחזור בתשובה, לא יצטרך לסגף את עצמו בסיגופים על חטאיו!.

תלמידו של רבינו בעל המאור ושמש מביא בספרו. "הנה יש אנשים אשר יחשבו, כי תוכן התשובה הוא יום ענות אדם נפשו בתעניות וסיגופים, ואולם לא בזה בחר ה'. ובפרט בדורות האלו, ציוה לנו אדמו"ר הרב האלוקי הקדוש, מו"ה אלימלך זצוק"ל, לבל יתענו יותר ממה שציוו חז"ל, כי כשל כח הסבל לסבול תעניות והסיגופים. ואין באפשרי לקנות שלימות על ידי תעניות. זולת מי שבטוח על כוחו ואונו, שיהיה יכולת בידו לקבלם, או פגם ח"ו בעברות חמורות, יבוא לפני צדיקי הדורות להורות לו תשובה, וכל ערום יעשה בדעת".

בצדקה תכונתו

מעלת הצדקה גדלה מאוד אצל רבינו, מעולם לא לן תחת ידו ממון שלא נתן לצדקה יעידו על כך הדברים שכתב רבינו בספרו "ונראה לפרש דהנה גדולה מעשה הצדקה... והנה יש צדיק שאינו משגיח לחשוב בקבלת הצדקה לטובת והנאת עצמו, אלא כל כוונתו הוא כדי שיושפע על ידי ה שפע טובה לכל ישראל, ותמיד נפשו ורצונו הטוב משתוקק לראות בשמחת ישראל שלא יחסר להם כל טוב. אבל מה שנוגע לו להצטרפותו, אינו משגיח כלל וכלל והכל בעניו כאלו ביתו מלא ומוכן כל טוב... כי כל כוונתו ובקשתו אינו אלא כדי להשפיע... צדיקים כאלו הם מביאים תמיד שפע רב כל טוב לעולם".

בדרך זו של נתינת צדקה הרגיל רבינו את כל בני ביתו, מעולם לא עלה על יצועו עד שחילק את כל הממון שברשותו לצדקה. באם אירע ונשכחה פרוטה בתיבה כל שהיא או בקרן זוית לא היה יכול רבינו לתת תנומה לעפעפי, בדיקת חמץ של ממש הייתה נערכת עד שנמצאה המטבע האובדת, וזו הייתה עושה את דרכה מהרה לעני ואביון. רק אז היה יכול רבינו להניח את גופו הקדוש למנוחת הלילה. פעם אירע ולליזענסק הזדמן החסיד ר' לייבוש משידלובצה, היות והשעה הייתה שעת לילה מאוחרת, העיר כוסתה בעלטה, שלג וגשם ניתכו בעוז על פני הארץ. סבר ר' לייבוש כי כעת ילך לאכסניה ללינת הלילה ומחר עם שחר ישכים לפתחו של רבינו עם הקוויטלאך והפדיונות הרבים שנשלחו על ידי בני עירו. רבינו ממקום קודשו כבר לא ידע מנוחה, תחושתו היתה כי ישנם אי אלו פרוטות תחת ידו, מהרה גויסו כל בני הבית לחיפושים נרחבים שהעלו חרס, הציע להם רבינו כי מן הסתם הגיע חסיד לאחד האכסניות שבעיר ותחת ידו ישנם פדיונות המיועדים עבורי. תיכף נשלח שליח לחפש בבתי האכסניה שבעיר, ועד מהרה נמצא החסיד ר' לייבוש שידלאווצער, מיהרו והביאוהו אל רבינו. כאשר הגיע נתן לו שלום וציווה כי כעת ימסור לו כל המעות והפדיונות המיועדות עבורו ואת הקוויטלעך ימסור מחר עם שחר. רק לאחר שר' לייבוש הוריק את כיסיו ממעות ואלו נשלחו ליעדן יכול היה רבינו לשקוט ביודעו כי אין תחת ידיו מעות לצדקה.

כל ימיו עסק רבינו בנתינת צדקות ונדבות, שגור היה על פיו המימרא אין בודקין למזונות ועל פיה היה זן ומפרנס את הרבים שהגיעו אליו

ר' אלימלך מליז'ענסק. וסיפר כי ישנו גיד אחד מאחורי האוזן שאינו רועד משום אימה ויראה רק ביום המיתה, מאימתו של מלאך המוות. וראיתי אצל מורי ורבי שהיה הגיד הזה מרתת כל יום בשעת התפילה. כששמע זאת הרה"ק מסאדילקוב, התפעל עד למאוד מגודל עבודתו ויראתו של רבינו. והוסיף ואמר כי החסיד הפולני מסתכל היטב.

פעם אירע ורבינו בגודל עבודתו ודביקותו, התעלף למשך זמן ממושך, כל הניסיונות להעירו העלו חרס, משראו בני הבית והחסידים כי לא דבר ריק הוא, קמו ושלחו שליח להרה"ק ר' אברהם משה פשווערסק (הראשון) בבקשת עצה ותושייה מה לעשות בנידוד. והשיב להם שיקחו איש מגושם שיגע ברבינו, ועל ידי כך יקיץ מהתעלפותו הממושכת, כבואם לליז'ענסק מיהרו לעשות כן ואכן מיד הקיץ רבינו מהתעלפותו. לאחר זמן שסיפרו זאת להרה"ק פשווערסק, אמר: 'הלא אף אם היו עושים זאת לאחר פטירתו גם היה קם וניער באופן הזה'. בשבת מרעים היסב הרה"ק ר' נפתלי מרופשיץ, ושח אודות גודל מעלת הצדיקים בני דורו כמו החוזה מלובלין המגיד מקו'ניץ והרבי ר' מנחם מנדל מרימנוב. לאחר שכיילה דבריו נתעורר ואמר אבל להרבי ר' אלימלך הלא אינם מגיעים אפילו לקרסוליו.

בעת מצוא סיכר הרה"ק מרופשיץ באוזני תלמידו הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז, את גודל מעלתו של רבינו וכך אמר: אם היה הרבי ר' אלימלך בדור האמוראים היה אמורא ואם היה בדור התנאים היה תנא ואם היה בדור הנביאים היה נביא ואם היה בימי האבות היו אומרים אלוקי אלימלך כמו שאומרים אלוקי אברהם יצחק ויעקב. באוזני הרה"ק ר' נפתלי מליז'ענסק השמיע פעם קדוש ישראל הרה"ק ר' ישראל מרוז'ין כי עשרת אצבעותיו של רבינו הם עשרת הדיברות, שתי ידיו הם שני לוחות הברית, וחמש מאות שנה קודם שירדה נשמתו לעולם כבר ירדו השפעות טובות בזכותו.

העיד הרה"ק ר' יצחק אייזיק מזידטשוב על גודל מדרגתו של רבינו באומרו: כי קבלה בידו שהרבי ר' אלימלך היו לו מדרגות שלא היו בעולם מימות הנביאים.

החוזה מלובלין בתחילת הנהגתו שאל פעם את ידידו ורעו ששמו היה ר' יוחנן, ורגיל היה לנסוע עמו מימים קדם אל רבינו. 'ההכרת את הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק?' השיב ר' יוחנן 'הכרתיו, והוא היה צ"ט חלקים בעולם העליון וחלק אחד בעולם הזה'. נענה לעומתו החוזה ואמר: 'אם כן לא הכרתם אותו כלל שכן גם זה החלק שהיה בעולם הזה היה גם הוא תשעים ותשעה חלקים בעולם העליון'.

חצרות קדשך

בבית היוצר של רבינו היו התעלו ונתקנו נפשות החסידים, דבריו החודרים והמרוממים פעלו פעולה של ממש בליבותיהם הקשובים והפתוחים לקבל של המסתופפים בצילו. באחד הימים עורר את שומעי לקחו, בגין חובת האדם לתקן את אשר פגם בימי חייו, ברוב דיבוריו התעוררו השומעים, והדברים היוצאים מליבו לב הארי השפיעו אליהם עד כדי שדעתם לא נתקררה עד שהלכו לחפש לעצמם ייסורים ועינוים. ויצאו חוץ לעיר מקום אשר מצויים שיחים הדוקרנים והתישבו בינותיהם כדי לסגף את עצמם, וסיגוף זה היה בעיניהם כנופת צופים.

בכוח דיבורו של רבינו ובאמרותיו הטהורות היה מרומם ומעלה את דרי תבל טפח וטפחיים מעליה, בנותן טעם להזכיר את דברי בעל סדר הדורות החדש. היה רבי אלימלך מאיר בלבות בני ישראל, להשיב את ה' מעומקי לבבם, והוא הוציא נפשות ישראל ממעמקי הקליפות, וממעמקים וממצולות ים הגביה אותם עד כסא הכבוד. מרשימות הקודש שרשמו תלמידיו עולה ומצטיירת תמונת וצורת אופן התנהלות החצר וסדר יומו של רבינו.

חצות לילה אקום

בבקשת עזרה וסיוע. עוד נמסר משמו: על המשנה "על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". כי עד האריז"ל היה העיקר עמוד התורה. מימות האריז"ל ואילך היה העיקר עמוד העבודה ומכאן והלאה, העיקר הוא עמוד גמילות החסדים.

אף בסוף ימיו עת אשר נתמעטו אורחות הבאים, וכוחו לא היה במוותניו כבתחילה, העניק מכתב המלצה אשר יפה היה כוחו לפתוח את ליבות וכיסי עמך בית ישראל ועמו היה מחזירים על הפתחים. בדבריו הקדושים של רבינו בספרו נועם אלימלך, מגלה טפח מגודל מעלת וחשיבות נתינת הצדקה וז"ל: "ע"פ שכתוב בספרים שלעתיד כשיבא משיח צדקנו יקבץ את העם המפוזרים, והצדיקים יהיו סמוכים אצלו תמיד, ואותם אנשים שהתנהגו בזה העולם בגלות כשורה, אך לא היה להם שכל של אמת לעבוד את הבורא ב"ה בכל האופן* והיו אוהבי ממון רק ששמרו עצמם מן החטא לפי שכלם*, אז משיח מביא אותם אל הים אוקייאנוס, ופותח להם האוצרות הגנוזים שם, ומלא שם אבנים טובות וכסף וזהב הרבה מאד, ונוטלין משם כל חפצם, והולכים לביתם ברב בצע כסף והון רב*, וכשמשיח פורח לג'ע בקדושתו הגדולה אז הצדיקים שבדור פורחים אחריו לג'ע בכח קדושתן ופרישותן הגדולה, ואותם אנשים שקבלו טובתם ורצונם באוצרות הזהב, כשרואים הגדולה הזאת הם רוצים ג'כ להעשות כן ולפרוח ביניהם, ואינם יכולים מחמת כובד משאם גשמיותם שדבקו עצמם בכסף וזהב*... משא"כ הצדיקים אשר חפצם ורצונם היו תמיד לעבוד את הבורא ב"ה בשלימות גדול והלכו תמיד בדביקות גדול עמו י"ת והורגלו בכך כל ימי חיותם ונעשו כלי מוכן לכך ויהיה להם קל הדבר מאוד בביאת משיח צדקנו ב"ב אמן סלה**."

ובקרב קדושים

אהבה ואחרות בין הצדיקים היוו את יסודות החסידות. בדברי קודשו מזכיר רבינו: "שהצדיקים יש להם אהבה וריעות ואחוה זה לזה". אכן ידידות איתנה שררה בין רבינו וכל גדולי דורו, מצדו היה מפליג באותות אהבה וחביבה לכל גדולי דורו והללו החזירו לו אהבה כפולה ומכופלת.

בין רבינו להרה"ק ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב שררה ידידות עצומה, רבינו היה מפליג בשבחים גדולים אודותיו. וכמים הפנים לפנים היה גומל עמו חזרה הרה"ק ר' יחיאל מיכל, ביטוי הערצה מופלגים היו נשמעים מפיו לא אחת עוד בימי ראשית הנהגתו. באותה העת אירע והמגיד מזלוטשוב נפל למיטת חוליו, מחלה קשה וכבדה תקפה אותו, ונלאו רופאי המחוז מלהעלות רפואה ותעלה למחלתו. כאשר החמיר המצב נטלוהו קרוביו ובני משפחתו לעיר לבוב היא לעמברג. שם בעיר הגדולה נמצאו רופאים גדולים וידועי שם אשר יכלו וידעו למצוא מזור לחוליו. בעת שהותו בעיר הגיע דבר בואו לרב העיר הגאון ר' חיים הכהן ראפפורט, אשר מיהר לבקר את החולה, שהיכרות רבת בשנים הייתה להם עוד מימי שבתו בקלויז הגדול של בראד. בין השיחים הוכיחו הרה"ק ר' יחיאל מיכל על אי אלו דיינים המצויים בגלילתיו שאינם הגונים ויש להעבירם. נענה הגאון ר' חיים ואמר: 'ומדוע לא יחרה לכם כי גם 'מייילך' משמש כרבי'. למשמע הדברים זינק הרה"ק ר' יחיאל מיכל ממיטתו בבת אחת וקרא בקול גדול 'כביכול כביכול, על הרבי ר' אלימלך הינכם מהינים כך לדבר, על הרבי ר' אלימלך תלויים ועומדים כל העולמות'. מיד ככלותו לומר זאת נפל ברוב חולשתו למיטתו באפס כח.

הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב תלמידו של רבינו, אף הוא היה מפליג בשגב קדושתו וגודל עבודתו הטהורה של רבינו. לאחר הסתלקותו לחיי עולם, חפץ הרה"ק ר' מנחם מנדל לנסוע לראות את פני קודשם של נכדי הבעש"ט, הרה"ק ר' ברוך ממז'בוז ואחיו הרה"ק ר' משה חיים אפרים בעל הדגל מחנה אפרים. ויהי בנוסעו, ובעל העגלה הטה את הסוסים לכיוון העיר סאדילקוב מקום מושבו של בעל הדגל, בעת בואו שאלו הרה"ק מסאדילקוב שסיפר עובדא שראה אצל רבו הרבי

את בני הנעורים שהיו משחרים את פניו היה מצווה רבינו להרגיל על לשונם את תפילת ובכן תן פחדך, מתפילות ימים הנוראים בכדי לעורר את לבם ולהצית בהם רשפי אש קודש.

בין הערבים

זמן מיוחד היה מיחד רבינו לאחר תפילת המנחה, להתוועד עם החסידים, ובה בעת היה משמיעם את הדרך ילכו בה ואז יכלו לקבל מפיו לקח וסברא. מעידים ע"כ הדברים שכתב הרה"ק ר' יהושע מאוסטרוב, בספרו 'תולדות אדם' "שמעתי מספרים מרבי אלימלך זצ"ל שהיה עוסק בין מנחה למעריב, בסיפורי מעשיות בדברים פשוטים, וכל אחד ואחד שהיה אז בעת שדיבר דבריו, לקחו לעצמו מוסר והתעוררות על ידי סיפוריו".

גם תלמידו המאור ושמם מביא בספרו: "ידוע ומפרסם מאדמו"ר איש אלוקים מו"ה אלימלך זצוק"ל שהיה עומד לפני ביתו, וסבכוהו בני אדם בעגולה, והוא היה עומד באמצע, וסיפר איזה מעשה באיזה ענין לפניו, וכל אחד ואחד מהם, היה לבו נשבר על י"ב קרעים, וכל אחד מהם סבר, שסיפר המעשה הזאת עבורו, ומרמז על מעשיו אשר לא טובים אשר עשה, וזה סבר שאליו הדברים מגיעים, כן היה אצל כל אחד ואחד.

לאחר כל עבודת היום היה נכנס רבינו לחדרו ושם היה מתפלל תפילת מעריב בהתבודדות בקדושה ובטהרה. באחד מן הימים חפץ תלמידו הרה"ק ר' נפתלי מרופשיץ לחזות בעבודת הקודש, וקודם כניסתו רבו נכנס בלאט אל החדר המיוחד, והסתיר את עצמו מאחורי המטה. בבוא השעה שעת התפילה נכנס רבינו לחדרו ואת הדלת סגר אחרי, ולקח את האבנט לחגור את עצמו. כאשר סיבב את האבנט פעם אחת נתהווה בחדר אור עצום מאוד, אור יקרות שאין כמותו, וכאשר סיבב פעם שניה נתגדל האור עוד יותר, והרה"ק ר' נפתלי חש כי איננו יכול עוד, וכי עוד רגע קט נפשו פורחת מקרבו, ונתן צעקה גדולה. והרגיש בכך רבינו, ואמר: נפתלי בני, אתה פה, לו היית עוד בעת שאני סובב את האבנט פעם שלישית, כי אז נפשך היתה יוצאת מגודל האור לכן צא מפה.

לאחר סיום עבודת הגדולה בתפילת מעריב היה נותן רבינו מנוחה לגופו מעבודת היום. דרכו בקודש הייתה שלא השיח שום דיבור לאחר תפילת מעריב עד לשינה. רבינו היה נותן טעם לדרכו שכן אין עליה לשום תורה ותפילה, השמימה, רק לאחר חצות לילה.

השבת נועם הנשמות

כל זאת היה בימים כדרכם אך בימי ערבי שבתות וימים טובים, הייתה הארת הימים כפולה ומכופלת, כבר מאמירת שיר של יום רביעי, באמירת לכו נרננה חשו הכל את קדושת השבת ואת טעם המעין עולם הבא.

את הקדושה ששרה בחצר הקודש, חשו כולם, אף המשרתות ועובדות המטבח, היו מפייסות זו את זו בערב שבת כמו שנוהגים בערב יום כיפור.

את הפחד והיראה ששררה לא ניתן היה לתאר במילים. רבינו בעצמו לאחר חצות היום היה מתחיל לקשקש באוזניו כפעמון קדושת יום השבת, וכל הרואים אותו, נפלה עליהם פחד ובעתה, והמשרתים בבית הוכרחו לתקן ולסיים כל פעולותיהם לפני חצות היום. כי אחר חצות, כל מי שעשה איזה עובדה רחול היה נופל ממנו החפץ ומתקלקל.

בשובו של רבינו מבית הטבילה פנים אחרות היו לו, ורגיל היה לומר אז כי אינו יכול לסבול הריח גן עדן שמתפשט ויורד אז בעולם. בעת שובו מבית הטהרה היה מניח את עצמו במיטה ואומר בזה"ל: מאן יוכל למסבול רוחין דבוסמין דגן עדן.

סדר היום היה מתחיל בחצות לילה, כן כתב תלמידו הרה"ק ר' זכריה מענדיל מיערוסלב באיגרת הקודש. וז"ל: בלילה, איני יכול להשיג מה שפועלים ועד היכן הם פועלים*, בגודל היחודים והעובדות שעושים מחצות לילה ואילך אך זאת הנראה לכל גודל קדושתיהם ניכרים מתוך מעשיהם ומפעלם. בראש, מים סמוכים למטתם כל הלילה. ותיכף כשיגיע חצות לילה הם נעורים משנתם באימה וחרדת הגוף מאוד ורוחצים ידים ומטהרים ומנקים עצמם ומפנים עצמם היטב כדרך הכתוב בשולחן ערוך והכל באימה וביראה ופחד.

מכאן נפנה הרה"ק ר' זכריה מענדיל להמשיך ולתאר את גודל עבודת תיקון חצות. וז"ל: אחר כך יושבין על הארץ ואפר מקלה על ראשיהם, ובוכים בלב נשבר ונקרע על שנים עשר גזרים, על גלות השכינה וצרות ישראל ועול הגלות וגזירת המלך. ומתפללים עליהם, שירחם השם הטוב על עמו הקודש מהרה, ויטה לב המלך ויעציו ושריו עליהם לטובה, להצילם מכל צרה וימיני חלאים ויסורים ומשעות רעות, ושלא יצטרכו עם הקודש זה לזה ולא לעם אחר. ושיהיה פרנסתם מזומן להם קודם שיצטרך להם, ברווח בלי טרדה. ולהפך את לבכם ליראה ולאהבת השם. ולהסיר לב האבן מקרבם וליתן להם לב בשר, למען יידעו כולם ויכירו גדולת הבורא ורוממותו הגדולה ויעבדוהו בשמחה.

בהמשך האיגרת ממשיך הרה"ק ר' זכריה מענדיל להמשיך ולתאר את סדר עבודת הקודש.

אף במאור ושמם מתאר את סדר קימת חצות של רבינו ו"תיכף בעת שנתעורר משנתו אז בקול רעש גדול היה מדבר אל לבו ואומר על נפשו, אי לך כי כלה הזמן בשנתך".

עיקר עליית התורה ותפילה השמימה. היה אומר רבינו, היא רק לאחר חצות הלילה, אז היה אזור כגבר חלציו ועוסק בתיקון חצות בתורה ובתפילה.

עולת הבוקר

עוד קודם עלות השחר היה מתחיל רבינו בהכנות עצומות לתפילת השחר, משהאיר זורח היום היה מתחיל סדר תפילת שחרית. לאחר סיום התפילה בשעות הבוקר, רגיל היה רבינו למסור שיעור לתלמידיו, היו אלו שיחות יוקדות בעניני תורה ועבודה אשר הקיפו עולמות ומלואם. החל בביאורים עמוקים בתורה, דרך הוראות בהנהגה הלכה למעשה, והמשך בגילויי רזים נשגבים מכבשונם של עולם.

בחצר הקודש בליזענסק נתחדשה הלכה, תורת הרב והתלמיד, הרבה יותר ממה שנכתב בספרים, חקק הרבי ר' אלימלך על גבי לבבם של תלמידיו, והטביע בנשמתם. דברים הרבה קלטו וראו התלמידים בעת שהותם במעונו. יעידו הדברים שאמר תלמידו הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב. וז"ל: "מי שזוכה לדעת שלימה, כשרואה את הצדיק ומסתכל בו, גם מכל אבר ואבר יכול ללמוד תורה ממש. כאשר הייתי לומד מרבי, מכל אבריו תורה ממש, ומי שאינו זוכה לזה, על כל פנים, כשיסתכל בפני רבו צדיק, משפיע עליו אור מכל אבר ואבר".

מפי חסידי קמאי נמסר הדרך בה נהג רבינו לקבל את הבאים בשעריה: כאשר נכנסו אל הקודש פנימה, היה עומד קומקום של חמין על השולחן, ובטרם הושיט את ידו לנכנס היה טובלה במים, ולאחר שנתן להם שלום, היה פותח רבינו לשוחח עם הנכנסים בעניני תורה ועבודת ה'. כאשר סיים את דבריו, מיד היו חשים המדברים עמו כי אש להבה בוערת בקרבם, מרוב התלהבות שהצית רבינו בלבבותיהם לעבודת הבורא, וכל ישותם מלאה עונג ומתיקות וחשק לעבוד את ה'. או אז, יוצאים היו אל השדה, האחד רץ לשבור את הקרח שעל גבי הנהר הקפוא ויורד לטבול במים שמתחתיו, האחר טיפס על גבי ההר המושלג וסיגף את עצמו בגלגול שלג מראש ההר ועד למרגלותיו, ואילו שלישי יצא אל היער והתגלגל בתוך הסרפדים כדי לייסר את נפשו על עוונותיה ולהיטהר לעבודת בוראו.

של הבעש"ט. הוסיף רבנו וציוה את תלמידו כי חפץ הוא שבמקום נעלה זה בו ראה את נשמת הבעש"ט הוא יהיה מקום מנוחתו. מאז הלך רבינו ונחלש וביום כ"א אדר לשנת תקמ"ז עלתה נשמתו הקדושה והטהורה בסערה לשמי מרומים.

גופו הטהור נטמן בחלקה בה ציוה שיטמן בחיי חיותו, על מקום קבורתו נבנתה מצבה שהפכה במשך השנים לתל תלפיות ומקום תפילות וישועות.

ציון המצינת

ציון קודשו של רבינו הפך למקום תפילה ואבן שואבת להמוני בית ישראל, אשר שפכו ליבם כמים והשיגו ופעלו ישועות גדולות על ציונו. את העליה ביומא דהילולא לציון יסד והנהיג הרה"ק ר' שלמה בעל התפארת שלמה מראדומסק. היה מורגל על לשונו כי מי שיועד את הטעם מפני מה מכל הציונים והקברים שבארץ ישראל עולים דייקא על ציונו של רבי שמעון בר יוחאי. הוא אף יודע ומבין מה הטעם שיש לעלות על ציונו של הרבי ר' אלימלך. עוד היה אומר כי ביומא דהילולא דיליה עומד הרבי ר' אלימלך על קברו ומברך בשתי ידיים את הבאים להתפלל על קברו.

הרה"ק ר' מאיר מפרימשלאן היה אומר ומשמיע כפעם בפעם באוזני חסידיו כי החפץ לזכות ביראת שמים באמת ילך על ציון קברו של הרבי ר' אלימלך ויתפלל שם ויעשו דבריו פירות.

משמו של הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב נמסר ונתקדש לדורות כי ההשתטחות על ציונו הקדוש של הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק, היא סגולה להתעוררות בתשובה. אכן מקובל היה בכל הדורות כי הרבי ר' אלימלך הבטיח כי כל איש אשר יבוא על קברו, לא ימות בלא תשובה.

הרה"ק ר' שמחה ישכר בער מצעשינוב היה רגיל לומר כל הצדיקים אינם נמצאים בציונם בכל השנה, רק ביומא דהילולא שלהם זולת ציון הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק, והרה"ק הדברי חיים מצאנז כי הם פעלו שתהיה להם שייכות עם העולם הזה בכל עת וכל זמן.

מילתא בטעמא נתנו צדיקים על מעלת התפילות על ציונו הקדוש כי הרבי ר' אלימלך ביקש שלא יעלו אותו כל כך הרבה למעלה כי רוצה הוא להיות מקושר בכלל ישראל שבוה העולם.

אכן עד לשנות השואה האיומות הורגלו היה ציונו למקום תפילה וישועה בפרט ביום כ"א אדר יום ההילולא, אז נקבצו ובאו מכל קצווי ארץ חסידים ואנשי מעשה להעתיק בתפילה לישועות כלל ישראל.

בפרוץ המלחמה הנוראה נכבש אזור זה על ידי הגרמנים ימ"ש, הפולנים יושבי הארץ גילו את אוזנם, כי במקום זה מפקידים היהודים פתקאות רבות ולבטח כסף רב מצוי שם. בשמוע זאת אותם חיות האדם חפצו לגשת אל הציון ולראות מה החביאו היהודים שם במשך השנים. עמדו ופקדו על מספר יהודים לחפור את הקבר הקדוש, ולתדהמתם ופחדם מצאו את גופו הטהור בשלמות כפי שגזוהו, ויהי לפחד אלוקים.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל

ההפצה בעידן טבריא נתרם לע"נ רבני טבריא

רבה הראשי של טבריא העדיק החכם **רבי חיים בן רבי יצחק סמאניא** זצ"ל

רבה הראשי של טבריא העדיק החכם **רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן** זצ"ל

מייסד ת"ת ביכאס, העדיק החכם **רבי רפאל בינאס** זצ"ל

להצלת

מושה בן אסתר מלכה

זכות הפצת תורה וחסידות, יעמוד לו להתברך בכל מילי דמיטב

להצלת

מאיר יחיאל בן חנה סימא

זכות הפצת תורה וחסידות, יעמוד לו להתברך בכל מילי דמיטב

להצלת

מנחם מוענדל בן פרידא גילה

זכות הפצת תורה וחסידות, יעמוד לו להתברך בכל מילי דמיטב

להצלת

מושה בן אסתר לאה

זכות הפצת תורה וחסידות, יעמוד לו להתברך בכל מילי דמיטב

להצלת

אפרים בן אסתר לאה

זכות הפצת תורה וחסידות, יעמוד לו להתברך בכל מילי דמיטב

להשתתפות בהוצאות הגליון לרגל שמחה או לע"נ ולקבלת הגליון במייל, להערות ולהארות, GILYON.LIZENSK@GMAIL.COM

מי יוכל לתאר ולשער את גודל עבודתו הטהורה של רבינו ביום השבת עצמה כי שגבה מאוד, אך את הדברים האלו ראה והשכיל הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר, וממנו תיקח לשאר עבודת היום. בעת חזרת תפילת המוספין כאשר אמרו קדושת 'כתר', היה רבינו רגיל להחזיק שעון ולהביט בו, בנמקו כי לגדל מתיקות קדושת 'כתר' היה ירא שלא יהיה לו כלות הנפש, לכן הוצרך לאחוז ולהביט באיזה חפץ גשמי שעל ידו יוכל להחזיק את הנפש בתוך הגוף.

לשמוע קול שופר

ימי חודש אלול היו אצל רבינו במעלה עליונה. כל באי שערי ידוע ידעו כי בימים אלו אין נכנסים, אלא לדבר פיקוח נפש. יראה והפחד היה מנת חלקם של הבאים עדין. באחד הימים, ניגש רבינו לאחד האברכים שישב בבית המדרש. ואמר לו 'חודש אלול! והחלו ארכובתי ושני לנקוש דא לדא עד שנפל מתעלה. מכוח קריאת 'אלול' של רבינו.

סיפר הרה"ק ר' ישראל אברהם מטשאני אוסטראה. כי מרוב גודל קדושת הימים וחשיבות כל רגע ורגע אצל רבינו הוצרכו להטריח משמים את אליהו הנביא בכדי שלא תוטרד עבודתו של רבינו, ומעשה שהיה כך היה: באחד מערי הארץ היה לאחד הגבירים, בן מושלם בכל המעלות, וביום מן הימים הימים נסתרה בינתו ורוח אחרת הייתה עמו. אביו העשיר ניסה בכל מיני רופאים ורפואות שבעולם ולא הועיל. ביום מן הימים הגיעה לאוזנו השמועה כי רבינו פועל ישועות ובעל מופת גדול. ונגמר בדעתו לנסוע עם בנו החולה לרבינו. ויהי בנסעם, בא למולם עני אחד, כראות הבן את האיש העני ביקש מאביו שייתן לו נדבה. האב נענה ונתן מטבע טאהליר. שאל העני להיכן נוסעים. והשיבו לו כי לליז'ענסק מועדות פניהם בגין הבן החולה. אמר העני בנכם ברוך השם בריא חזרו לעירכם, ואל תסעו להטריד את אותו צדיק כי מבוקשכם נתמלא. אך העשיר לא שת ליבו לזאת והמשיך בדרכו. בבואו לחצר הרבי, היו הימים ימי אלול. הגידו לו את הנהגת החצר בימים אלו. אולם הוא לא ויתר ודחק ונכנס שבידו קויטל ופרדיון בסך י"ב אדומים מזהב. עם כניסתו לחדר נענה רבינו ואמר 'האיי, האיי, לאלהו זכור לטוב נותנים טאהליר אחד, ולאלימלך נותנים אדומים זהב'. וברכו ופטרו לשלום. והיה הרה"ק ר' ישראל אברהם מסיים את הסיפור. דודי הרה"ק ר' אלימלך, בכדי שלא להטריחו בחודש אלול שלחו את אליהו הנביא ז"ל, להזהיר את האיש הזה שלא יטריד את הרב, ואיך לא נבוש ונכלם מזה?

בבוא השמש

משך ארבעה עשר שנים נמשכו שנות הנהגתו המופלאה של רבינו, בסוף ימיו עלה רבינו ונתעלה במעלות קדושים ורמים, וברוב התעלותו לא היה מסוגל לקבל את הבאים אליו, והפנה אותם לתלמידו הרה"ק ר' יעקב יצחק החוזה מלובלין. מיום ליום עלה רבינו ונתעלה למדרגות רמות ונישאות, בבוא ימי חודש אדר גברה חולשתו מאוד. באותם הימים זכה רבינו ותלמידו הרה"ק ר' קלמן קלוגנימוס מקראקא בעל ה'מאור ושמש' למראה אלו, רבינו כל ימיו חפץ היה לראות את מראהו של הבעש"ט, אך תמיד לא התמלאה בקשתו. בימים האחרונים לפני הסתלקתו, נודע לו כי עתה העת לזכות לראות את נשמת הבעש"ט, יצאו אפוא הרב ותלמידו לשטח בית החיים בשעת חצות הלילה, או אז נפתח פתח בשמים ואש גדולה מלהטת יצאה דרכו ומהאש התפזרו אורות וניצוצות על פני כל הארץ. כשוך המראה הגדול אמר רבנו עתה יודעים אנו מה היה כוחו